

**T.C.
YAŞAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARINA ERKEK KATILIMI :
BİR SOSYAL MEDYA PLATFORMU OLARAK ERKEKMUHABBETİ**

Fatma SANCAR

**Danışman
Doç. Dr. Dilek KAYA**

İzmir, 2016

TEZ JÜRİSİ ONAY SAYFASI

Tez Danışmanı olarak bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Dilek Kaya

18.01.2017

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Gökçen Karanfil

18.01.2017

Bu tezi okuduğumu ve görüşüme göre yüksek lisans derecesi için bir tez olarak kapsam ve nitelik açısından tam olarak yeterli olduğunu onaylarım.

Y. Doç. Dr. Duygun Erim

18.01.2017

Doç. Dr. Çağrı Bulut
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarına Erkek Katılımı: Bir Sosyal Medya Platformu Olarak Erkekmuhabbeti” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

25/12/2016

Fatma SANCAR

ÖNSÖZ

Öncelikle, çalışma sürecimde desteklerini esirgemeyen ve bana yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Dilek Kaya'ya, Yaşar Üniversitesi İletişim Fakültesi'ndeki sevgili hocalarıma, bana destek olan arkadaşlarım Aslı Yıldız, Ezgi Albayrakođlu ve Elif Kayran'a, aileme ve bana bu süreçte yaşından beklenmeyen bir olgunlukla katlanan sevgili kızım Duru Demirelli'ye içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZET

Yüksek Lisans

TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARINA ERKEK KATILIMI : BİR SOSYAL MEDYA PLATFORMU OLARAK ERKEKMUHABBETİ

Fatma SANCAR

Yaşar Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Yüksek Lisans Programı

Ataerkil sistemden, hâkim cinsiyet rollerine pek de uyum sağlamayan bireyler de en az kadınlar kadar zarar görmektedirler. LGBT ve queer bireyler bunlara örnek olarak verilebilir. ‘Öteki’leştirilen bu bireyler ataerkil sisteme karşı çeşitli direniş alanları geliştirmiş ve akademik çalışmalar yaparak zaman zaman bunları devlet politikası haline getirmiş, bu sayede toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına önemli katkıda bulunmuşlardır. Feminist çalışmalar ataerkil sistemin eleştirisini yaparak erkekliği tartışmaya açan önemli adımı atmışlardır. 1990’ların ortalarından itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının arzu edilen seviyeye gelmesi için erkek katılımının gerekliliği giderek artan bir şekilde anlaşılmıştır. Dünya’ da ve Türkiye’de erkeklik çalışmaları artarak devam etmektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de hâkim erkeklik değerlerinin dışında yaşamlar süren ya da hâkim değerlerle derdi olan bir grup erkeğin SOGEP (Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi) çatısı altında başlayıp 2013-2016 yılları arasında bir sosyal medya platformu olan Facebook üzerindeki paylaşımları incelenmiştir. Kendilerini ‘Erkekmuhabbeti’ çalışma grubu olarak adlandıran topluluğun paylaşımlarında erkek egemen söyleme karşı çıkarken aynı zamanda söylemsel olarak farklı tür bir erkeklik inşa edip etmediklerine bakılmıştır. Yapılan inceleme sonucunda grubun Türkiye’deki erkeklik çalışmalarına önemli bir katkıda bulunduğu ancak yeterli derecede erkeklik farkındalığı yaratamadığı ve erkekliğe dair yeni bir söylem kuramadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet eşitliği, erkeklik, erkeklik çalışmaları

ABSTRACT

Master Thesis

PARTICIPATION OF MEN IN GENDER STUDIES: ERKEKMUHABBETİ AS A SOCIAL MEDIA PLATFORM

Fatma SANCAR

Yaşar University

Graduate School of Social Sciences

Master of Arts in Communication

Individuals who do not comply with dominant gender roles suffer from the patriarchal system as much as women. LGBT and queer individuals can be given as examples. These individuals who have been alienated have developed various resistance areas against the patriarchal system. Academic studies carried out as a resistance area have sometimes shaped the governmental policies and thus contributed enormously to gender equality efforts. Feminist studies have opened the way to the discussion of masculinity by criticising the patriarchal system. Since the mid-1990's, the necessity of male participation for gender studies to reach admired levels has been realized with increasing attention. Masculinity studies are being carried out all around the world, as well as in Turkey, with increasing attention.

In this study, Facebook sharings of a group of men whose lives are outside the scope of or those who have problems with the dominant masculinity values have been analyzed between 2013-2016. This group of men have gathered under the roof of SOGEP (Center for Social Development and Gender Equality Policies) and have continued their studies using the social media platform named Erkekmuhabbeti which can be translated as Mantalk. The study asked whether the Facebook sharings of the group have constructed a new way of masculinity while protesting the male dominant discourse. As a result of the analysis it has been found out that the group has significantly contributed to masculinity studies but has not created enough masculinity awareness and has not brought out a new discourse.

Keywords: gender equality, masculinity, masculinity studies

İÇİNDEKİLER

TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARINA ERKEK KATILIMI: BİR SOSYAL MEDYA PLATFORMU OLARAK ERKEKMUHABBETİ

YEMİN METNİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Amacı.....	1
1.2 Araştırmanın Önemi.....	2
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	2
1.4 Varsayımlar.....	3
1.5 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	3
1.6 Araştırmanın Planı.....	4
2. CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET.....	5
2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.....	12
2.2 Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları.....	13
2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmalarında Erkek Katılımının Önemi ve Gerekliliği.....	17
3. ERKEKLİK ÇALIŞMALARI.....	22
3.1 Dünyada Erkeklik Çalışmaları.....	22
3.2 Türkiye’de Erkeklik Çalışmaları.....	24
4. BİR İFADE ALANI OLARAK İNTERNET ve ERKEKMUHABBETİ.....	38
4.1 Bir İfade Alanı Olarak İnternet.....	38
4.2 Erkekmuhabbeti Grubu Hakkında.....	41

4.3 Grup Paylaşimleri.....	44
4.3.1 Şiddet, Tecavüz, Taciz Paylaşimleri.....	44
4.3.2 Kadın Paylaşimleri.....	49
4.3.3 LGBT ve Queer Paylaşimleri.....	53
4.3.4 Erkeklerle Dair Paylaşimler.....	55
5. SONUÇ.....	66
6. KAYNAKÇA.....	69
7. EKLER.....	74
7.1 EK1 Kadın Paylaşimleri.....	74
7.2 EK 2 LGBT, Queer Paylaşimleri.....	75
7.3 EK 3 Erkek Paylaşimleri.....	77

1. GİRİŞ

Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet konuları 1960'lerden itibaren feminizm tarafından, 1990'ların başından itibaren de queer çalışmaları tarafından sorgulanır oldu. Feministlerin erkekleri, kendi hareket alanlarının dışında tutmaları, queer çalışmalarının da doğrudan doğruya (heteroseksüel) erkeklikleri araştırma konusu etmemesi, iktidarın öznesi olan erkeklerin bu tartışmalardan uzak kalmasına neden olmuştur. 1960'ların ikinci yarısından sonra çalışmalarını toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yoğunlaştıran, bunu politika, kuram ve araştırmalarla destekleyip kurumsallaşan feminizm, sosyal ve beşeri bilimlerin bütününde sağlam bir yer edinirken 1970'lerin ikinci yarısına gelindiğinde, ataerkil sistemi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde kendilerini sorgulayan bazı erkeklerin, feminizmi desteklemesine de önyak oldular. Bu durum erkeklik incelemeleri (masculinity studies) alanının ortaya çıkmasına yol açtı. Erkeklik incelemeleri erkeklerin, önce kadın ikincilleştirilmesindeki rolleriyle ardından da kendi kimlikleri ve erkeklikle yüzleşmesini sağlamıştır. Günümüzde, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de erkekliği sorunsallaştırılmış kimi erkekler, iktidar öznesi olmakla beraber iktidarın dayatmalarına ve kısıtlamalarına maruz kaldıklarını, bu süreçte başka maduriyetlerin de sorumlusu olduklarının farkına vararak 'geleneksel erkeklik' kurgusuna karşı farklı erkeklik isteğiyle karşımıza çıkmaktadırlar. Bu çalışmada bu amaçları taşıyan, Erkekmuhabbeti grubunun Facebook sayfasında yapmış olduğu paylaşımlar örneklem alınarak, Türkiye'deki farklı erkeklik taleplerinin 'geleneksel erkeklik' söylemine karşı nasıl bir söylem ürettikleri ve bunu hangi yollarla görünür kılıp dolaşıma soktuklarına bakılmıştır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet çalışmaları genelde kadın bedeni ve kadın özne üzerine yoğunlaşmış, sorunlar ve çözümler kadınlık üzerinden tartışılmıştır. Oysa, R. W. Connell'ın da ifade ettiği gibi, eşitsizlikleri toplumsal bağlamda ele alacağımız zaman sadece 'daha az ayrıcalıklı' kesimi oluşturan kadınları değil, 'ayrıcalıklı' kesimi oluşturan erkekleri de anlamak gerekir (Connell, 2001, s.43). Çünkü, toplumsal cinsiyet düzeninin erkekliği nasıl tanımladığına baktığımızda, bu düzenin erkekliği güçlendirirken aynı zamanda nasıl kısıtladığını da anlama fırsatını elde ederiz.

Simone de Beauvoir, *İkinci Cins* adlı kitabında erkekliğin, kendi cinsiyetinden bahsetmeyip sürekli başkalarının - kadınların, çocukların, yabancıların, eşcinsellerin, siyahların, düşmanların, hainlerin, v.b-cinsiyet özelliklerinden bahsederek kurulan bir iktidar konumu olduğunu söylemiştir (Sancar, 2013, s.16). Bu nedenle erkeklerin kendilerinden bahsetmelerini sağlamak, iktidar konumlarının ve ataerkil sistemin sorgulanmasına yol açarak toplumsal cinsiyet çalışmalarının daha bütüncül incelemesinin önünü açacaktır.

Bu tez, Türkiye’de erkekliği sorgulayan bir online platform olan Erkekmuhabbeti oluşumunu örnek olarak grubun söylemlerinde göze çarpan farklı erkeklik kurgularını tartışmayı amaçlamaktadır. Grubun geleneksel erkeklik söylemine karşı ürettiği söylemlere bakarak erkeklik ile ilişik toplumsal ve kültürel kurguları nasıl ve hangi anlamlarda değiştirmeye çalıştıkları analiz edilecektir.

1.2 Araştırmanın Önemi

Cinsiyet meselesini derinlemesine anlayabilmek için, eril iktidarı tartışmak gerekir. Cinsiyet rollerini içselleştirmiş erkeklerin geleneksel erkeklik tanımının taşıyıcısı olmaktan duydukları rahatsızlıklarını kültürel, toplumsal, ekonomik, teknolojik değişimlerle beraber nasıl dile getirdiklerini anlamak önemlidir. Bunun yanı sıra karşı-erkeklik söylemlerinin neler olduğunu analiz etmek bu tip farklı erkekliklerin görünür olmasına da yardımcı olabilir. Dünya Ekonomik Forumu’nun (DEF) 142 ülkede ekonomik katılım ve fırsat eşitliği, eğitim, sağlık ve siyasi güçlenme konularında toplumsal cinsiyet eşitliğinin incelendiği 2014 Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu Raporuna göre Türkiye 125. sırada yer almaktadır. Bu istatistikleri de göz önüne aldığımızda, bu çalışma, ülkemizde halen gelişmekte olan erkeklik çalışmalarına, üretilen karşı-erkeklik söylemlerine kulak verilerek desteklenmesine ve dolayısıyla Türkiye’de toplumsal cinsiyet çalışmalarına olumlu katkı sağlayacaktır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma büyük ölçüde yorumlayıcı yaklaşıma dayanan nitel bir araştırma niteliğindedir. Araştırmanın örnekleme Erkekmuhabbeti adlı çalışma grubu olup, grubun 2013 yılından beri Facebook sayfasında yaptığı paylaşımlar, bu paylaşımlara yapılan takipçi yorumları ve grubun oluşumunda katkısı olan kişiler ile

araştırmacının yaptığı yazılı görüşmeler, araştırmanın ana verilerini oluşturmaktadır. Paylaşımların incelenmesinde nitel içerik analizi ve eleştirel söylem analizi kullanılmıştır. Veriler sadece betimsel olarak aktarılmayıp yorumlanmış ve bu verilerden Türkiye’deki karşı-erkeklik söylemleri hakkında bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın kuramsal arka planını toplumsal cinsiyet çalışmaları ve erkeklik çalışmaları oluşturmaktadır.

1.4. Varsayımlar

İncelemesi yapılan Erkekmuhabbeti grubunun Facebook paylaşımlarının ve bu paylaşımlara yapılan yorumların Türkiye’deki erkeklerin erkeklik algısı ve farkındalık düzeyi hakkında ipuçları vereceği varsayılmıştır. Ancak erkeklerin kendilerini oldukları gibi anlatmakta günlük hayattakine benzer bir şekilde sosyal medya platformlarında da zorlanabilecekleri de göz önünde bulundurulmuştur.

1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu araştırma Erkeklik çalışmaları yürüten benzer başka oluşumlar arasında sadece Erkekmuhabbeti çalışma grubunu ele almaktadır. Sosyal medya çoklu ve farklı görüşlerin ses bulması açısından önemli bir imkan alanı olarak görülürken, Türkiye’de sosyal medya bağlamında yürütülen erkeklik çalışmalarının az olması, araştırmanın bir Facebook grubu üzerinde yoğunlaşmasında etkili olmuştur. Alana önemli katkılar sunmuş olan bir diğer oluşum, Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnsiyatifi, çalışmalarını daha çok basılı dergi, sempozyum, konferans ve çeşitli etkinlikler yoluyla yapmaları nedeniyle araştırmanın kapsamına alınmamıştır. Bir diğer oluşum, Biz Erkek Değiliz İnsiyatifi (BEDİ)’ dir. İnsiyatif, 2008 yılında kurulmuş, toplumda hakim olan erkeklik biçimlerine, cinsiyetçiliğe, dayatılmış cins kimliklerine ve homofobiye karşı olan anti-otoriter bir erkek inisiyatifidir. İtalyan sanatçı Pippa Bacca'nın tecavüz edilerek öldürülmesine karşı ortaya çıkan tepkilerin ardından kendi tavrını ortaya koymak isteyen bazı anarşist/anti-otoriter erkeklerin çağrısıyla, 19 Nisan 2008 Cumartesi akşamı Galatasary Lisesi önünde başlayıp Taksim meydanına kadar bir yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Bu eylemin ardından toplumsal cinsiyet ve erkeklik konularında hem sokağa yönelik eylemler hem de daha yaygın çalışmalar yürütmek üzere bu eylemin örgütlenmesinde yer alan bazı anti-otoriter erkekler ‘Biz Erkek Değiliz İnsiyatifi’ oluşturmuşlardır. Facebook ve blog üzerinden bildiriler ve yazılar yayınlamışlardır. Erkekmuhabbeti’ nde olduğu

gibi yıllar içinde bu grubun paylaşımlarında da azalmalar görülmektedir. Blogda 2008’ de 9, 2009’ da 6, 2010’ da 1 ve 2011’ de 5 tane paylaşım yapılmıştır. Blogda 2011’den beri herhangi bir gönderi bulunmamaktadır. Facebook sayfaları ise hala aktif olmakla beraber 1952 takipçileri vardır. Biz Erkek Değiliz İnsiyatifi’nin facebook paylaşımları da Erkekmuhabbeti gibi erkeklerle ilgili olmaktan çok LGBT, kadın ve Queer ile ilgilidir. Bunun sebebi kuruculardan olan Yavuz Altan tarafından, ‘Çünkü bizim bir araya gelişimizin öne çıkan nedenleri kadına yönelik erkek şiddetiyle (homofobik ve transfobik şiddet de dahil), iktidarla işbirliği halinde olan, kendisi de bundan pay alan ve tahakküm kuran erkeklikle ve bunun tezahürleriyle mücadeleledi.’¹ Şeklinde ifade edilmiştir. Buradan şu ortaya çıkmaktadır ki bu oluşum daha çok ‘şiddet’ e karşı farkındalık yaratma amacı gütmekte ve bu konuda farkındalık yaratma çabası taşımakta, erkekliğin bütüncül bir eleştirisini yapma amacı gütmemektedir. Biz Erkek Değiliz İnsiyatifi devam ederken, ilişkisini kesen (beyan edilmiş bir neden yok) birkaç kişi Rahatsız Erkekler adıyla bir grup kurarak daha sonra adını değiştirerek Ataerkiye Karşı Erkekler olarak devam etmiştir. Bu ayrılıştan sonra 2015 yılında Ataerkiye Karşı Erkekler bir kadına psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet uygulamak ve bu şiddeti örtbas etmek gibi sebeplerle teşhir edilmiştir. Bu sebeplerle bir sivil toplum kuruluşu olarak yoluna başlayıp sosyal medya üzerinden çalışmalarına devam eden Erkekmuhabbeti grubunun incelenmesi uygun bulunmuştur. Araştırma Erkekmuhabbeti grubunun bir sosyal medya platformu olan Facebook’ta yer alan sayfalarında, 2013-2016 yılları arasındaki açıkça toplumsal cinsiyet konusuna eğilen paylaşımlarıyla sınırlandırılmıştır. Türkiye gündemine dair sosyal medya ortamlarında yaygın şekilde paylaşılan haberlere dair gönderiler ise kapsam dışında bırakılmıştır.

1.6. Araştırmanın Planı

Çalışmanın ikinci bölümünde ‘cinsiyet’ ve ‘toplumsal cinsiyet’ terimleri üzerinde kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Cinsiyetin biyolojik ve toplumsal yönü, alan literatürü içindeki tarihsel gelişimi ile beraber değerlendirilmiş, cinsiyet rolü teorisine dair belli başlı tartışmalara yer verilmiştir.

---

¹ Yavuz Altan’la yapılan yazışma.

Üçüncü bölümde, Dünya’da ve Türkiye’de erkeklik çalışmalarına bakılmıştır. Çalışmalar içinden hegemonik erkeklığı ve ataerkilliğı sorunsallaştırıp farklı erkeklik inşası üzerinde durulmuş olanların seçilmesine özen gösterilmiştir. Bu yapılırken, feminizm, LGBT ve Queer kuramının toplumsal cinsiyet çalışmaları içindeki önemi ve erkeklik çalışmalarına sağladığı imkanlar da değerlendirilerek erkeklik ekseninde bütüncül bir toplumsal cinsiyet tartışması yapılmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, İnternetin sunduğı imkanlar toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmiş ve bir sosyal ağ olan Facebook ortamının erkeklere kendilerinden bahsetme adına bir imkan verip vermediğı, Erkekmuhabbeti oluşumu incelenerek analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Erkekmuhabbeti’ ndeki paylaşımlar sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Gruba gelen başlıca eleştirilere yer verildikten sonra analizler değerlendirilip sonuca bağlanmıştır.

2. CİNSİYET, TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet (sex) terimi, kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmektedir ve biyolojik bir yapıya karşılık gelmektedir. Cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyeti bağlamında belirlenen demografik bir kategoridir (Bayhan, 2013, s.153). Cinsiyet kavramı, kadın ve erkek arasındaki farklılıkları tümüyle fiziksel ve biyolojik temellere dayandırmaktadır. Oysa günümüzde bu farklılıkların tümüyle cinsiyet olgusuna indirgenemeyeceği anlaşılmıştır. Davies (2002), cinsel organlar, biz onları kadınlık veya erkeklikle ilişkilendirmediğimiz sürece nötr olarak kalırlar der (s. 282).

İngilizcede cinsiyetin toplumsal yönüne işaret eden ‘gender’ sözcüğü kullanılırken; Türkçe’ de bu anlamı karşılayacak ‘toplumsal cinsiyet’ kavramı karşımıza çıkmaktadır. Bayhan’ a göre toplumsal cinsiyet (gender) terimi, kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özelliklerini de içermektedir. Toplumsal cinsiyet, bireyi kadınsı (feminen) ya da erkeksi (maskülen) biçiminde karakterize eden psiko-sosyal özelliklerdir (2013, s. 153).

Segal (1992), toplumsal cinsiyetin 1968 yılında ‘biyolojik cinsiyet’ ten nasıl farklı olabileceğini göstermek için Robert Stoller tarafından ortaya atılmış olduğunu belirtir (s.98). Toplumsal cinsiyet kavramının bir kitapta ilk kez kullanılması ise Anne Oakley’in 1972’deki ‘Sex, Gender and Society’ adlı eseriyle olmuştur. Oakley, bu çalışmasında cinsiyetten (sex) farklı tanımlanmış bir kavram olarak önerilen toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet rollerinin, kadın ve erkekliğin toplumsal dönüşüme açık davranış ve varoluş biçimleri olduğunu belirterek, cinsiyetin biyolojik olarak belirlenmiş, toplumsal cinsiyetin ise toplumsal olarak oluşmuş düzlemlere tekabül ettiğini ileri sürmüştür (Acar, 2004, s. 234).

Toplumsal cinsiyet kavramının günümüzdeki anlamıyla ilk defa kullanılmasının ise 1970’ lerdeki feminist hareketlerin öncülüğünde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. 1970’ lerde bu kavramın kullanılmaya başlanmasının asıl amacının kadın ve erkek rollerinin doğal olmadığı görüşüne dikkat çekmekti, çünkü kadınlar ikincil konuma itilmiş olmalarının temelinde yatan sebeplerin doğal ve değiştirilemez olduğuna dair bir inanış olduğunu anlamışlardı.

Kimmel, 20.yüzyıl'da feminist çalışmaların etkisiyle biyolojik özelliklere atıf yapan cinsiyet (sex) kavramı ile sosyo-kültürel bir yapılanmaya işaret eden toplumsal cinsiyet (gender) kavramının birbirinden ayrılmış ve toplumsal cinsiyet anlamında erkeklik ve kadınlığın tarihsel, kültürel, toplumsal bağlamlarda tanımlanmış olduğunu belirtir (Aktaran Kundakçı, 2007). Aslında, 'cinsiyet' ve 'toplumsal cinsiyet' kavramları arasındaki ayrımın Freud'un 'dişinin dişiliğini', 'erkeğin erilliğini' kuramsal bir biçimde tanımlama girişiminin sonucudur. Freud için asıl sorun kadının ve erkeğin biyolojik doğası değildir. Sorun, kadının ve erkeğin biyolojilerinin bir aynası olan psikolojileridir. Çocuk dişi cinsiyetle doğmuşsa, içinde büyüdüğü kültür sayesinde dişiliği, erkek doğmuşsa erkekliği kazanır (Direk,2014,s. 70). Bu psikolojik yapıyı oluşturan da toplumdur. Bu bağlamda, bedenin biyolojik, psikolojik ve sosyolojik yapısı birbirleri ile karşılıklı etkileşim içerisindedir. Freud'un süperego kavramındaki üst benlik yani toplum, hem bedenin biyolojik yapısını hem de psikolojik yapısını biçimlendirmektedir (Bayhan, 2013, s. 160).

Butler *Cinsiyet Belası (Gender Trouble)* adlı kitabında, kimi feminist kuramcıların toplumsal cinsiyetin bireysel bir nitelik değil, 'bir ilişki' hatta bir ilişkiler dizisi olduğunu iddia ettiklerine değinir. Feminist kuramcıların bir kısmının ise Beauvoir'ı takip ederek yalnızca dişil toplumsal cinsiyetin işaretlenmiş olduğunu, öte yandan evrensel kişi ile eril toplumsal cinsiyetin çakıştığını, böylece kadınlar cinsiyetleri üzerinden tanımlanırken erkeklerin bedenden aşkın bir 'evrensel kişi'liğin taşıyıcısı olarak yüceltildiğini öne sürdüklerini belirtir (2012, s. 55-56). Butler, Beauvoir'ın cinsiyet toplumsal cinsiyete neden olmaz ve toplumsal cinsiyetin cinsiyeti yansıttığı veya ifade ettiği düşünülmemelidir fikrine karşılık olarak cinsiyetin değişmeksizin olgusal olduğunu, toplumsal cinsiyetin ise edinilmiş olduğunu; cinsiyetin değiştirilemez-en azından Beauvoir öyle zannediyor olduğunu hatırlatarak- fakat toplumsal cinsiyetin, cinsiyetin değişken kültürel inşası olduğunu, cinsiyetli bir bedenin vesile olduğu sayısız ve açık kültürel anlam imkanları taşıdığını belirtir (2012, s. 191). Butler, Beauvoir'ın bu kuramının radikal göründüğünü ancak kendisinin öngörmediği sonuçlara vardığını şu şekilde ifade etmektedir:

Mesela cinsiyet ve toplumsal cinsiyet birbirlerinden kökten ayrı şeylerse, belli bir cinsiyet olunca belli bir toplumsal cinsiyet haline gelineceği sonucuna varmak mümkün değildir; bir başka deyişle, 'kadın'ın ille de dişil bedenin kültürel inşası olması gerekmediği gibi, 'erkek'in de eril bedenleri

yorumlaması şart değildir. Cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımının bu radikal formülasyonu cinsiyetli bedenlerin farklı toplumsal cinsiyetlere vesile olabileceğine, üstelik toplumsal cinsiyet sayısının genelde olduğu gibi ikiye sınırlanmasının şart olmadığına işaret eder. Cinsiyet toplumsal cinsiyete sınır getirmiyorsa eğer, bu demektir ki belki de cinsiyetin görünürdeki ikiliğince hiçbir anlamda kısıtlanmamış olan toplumsal cinsiyetler, yani cinsiyetli bedeni kültürel olarak yorumlamanın farklı yolları vardır. Toplumsal cinsiyetin kişinin-ola gelmeyip-dönüştüğü bir şeyse, varılacak bir diğer sonuç toplumsal cinsiyetin kendisinin bir tür oluş süreci veya etkinlik olduğudur (2012, s. 191).

Toplumsal cinsiyet farklılığını açıklamada iki yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlar, biyolojik determinizm ve sosyal inşacılıktır. Biyolojik determinizm, insan davranışını biyolojik ya da genetik karakteristiklere göre açıklayan basit nedensel yaklaşımdır. Biyolojik determinizm doğacı görüş biçiminde de ifade edilmektedir. Bu bağlamda, erkeklerle kadınlar arasında fiziksel ve biyolojik özelliklerinden kaynaklanan farklılıklar vardır. Sosyal inşa görüşünü savunanlar, cinsiyet (biyolojik) ile toplumsal cinsiyet arasındaki ilişkinin zayıf bir ilişki olduğu görüşündedirler. Bu görüşe göre bir insanın davranışı, büyük ölçüde onun yetiştiği sosyal ve kültürel yapının bir yansımasıdır (Bayhan, 2013, s. 153).

Demez (2005) cinslerin, toplumsal rollerini toplumun belirlediği normlar çerçevesinde özü ve görüntüyü kodlayan kıyafet, mimik, jest gibi birtakım seremonilere bürünerek benimsediklerine değinir (s. 22). Bayhan' a göre de kadınlık ve erkekliğin anlamı toplumsal ihtiyaca göre üretilir (2013, s. 161). Dolayısıyla toplumsal cinsiyetin kadın erkek ilişkilerine toplumsal müdahaleyi mümkün kıldığını söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyeti doğal ve değişmez bir olgu olarak kabul edersek, egemen kültürdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini de doğallaştırmış oluruz. Bu nedenle toplumsal cinsiyetin inşa edilmişliği artık kabul gören bir görüştür. Beauvoir' ın ileri sürdüğü, 'kişi kadın doğmaz, kadın olur' iddiasını doğru kabul ettiğimizde, kadının kendisi oluşum sürecinde olan bir terimdir, başladığı veya bittiği söylenemeyecek bir oluş, bir inşa edıştır. Butler'a (2012) göre süre giden bir söylemsel pratik olarak müdahaleye ve yeniden anlamlandırılmaya açıktır (s. 89). Bedenin, farklı kültürel kurguların işlenebileceği boş bir alan olarak ele alınmasının sebebi de toplumsal cinsiyetin ve hatta cinsiyetin kültürel bir inşa oluşundan ileri

gelir (Savran, 2009, s. 234). Butler (2014) toplumsal inşayla ilgili olarak, “Toplumsal cinsiyet bir inşaysa, bu inşayı harekete geçiren ya da canlandıran bir ‘ben’ veya bir ‘biz’ olmalı mıdır? Bir etkinlik veya inşa süreci, onu başlatan ve canlandıran bir aracı öngörmeksizin nasıl tahayyül edilebilir?” gibi soruları tartışmaya çalışır. Buna cevaben Butler, sorunu farklı bir ışık altında ele almak için dilbilgisine belli bir şüpheyle yaklaşılması gerektiğini öne sürer. Eğer toplumsal cinsiyet inşa edilmişse, bu onun ‘evvel zaman’ ın herhangi bir mekansal veya zamansal algısında, insanın öncülü olan bir ‘ben’ veya bir ‘biz’ tarafından kurulması gerektiği anlamına gelmediğini belirtir (s. 15).

Connell’ ın (2002) da dediği gibi toplumsal cinsiyet ilişkileri çeşitli ve değişkendir; dünyanın farklı yerlerinde farklı kültürel geçmişlerden doğar ve geçmişte farklı dönemlerde değişim gösterdikleri gibi günümüzde de değişmektedirler (Aktaran Sayer, 2011). Butler da (2012) toplumsal cinsiyeti kader haline getiren beden, kültür gibi hiçbir sabit kategoriden söz edemeyeceğimize vurgu yapar (s. 50). Bayhan (2013) da antropolojik verilerin de toplumlar ve kültürlerde hatta bir toplumun farklı dönemlerinde kadınlar ve erkeklerin farklı biçimde davrandıklarını gösterdiğini belirterek Butler’ı destekler. Eğer davranışlar biyolojik özelliklerimizin bir sonucu olsaydı, bu dönemsel farklılıkların olmaması gerekirdi (s. 155).

Toplumsal cinsiyet kavramının bu gün geldiği noktaya baktığımızda akademik alanda, cinsiyet çalışmalarında ve uluslararası örgütler dahil pek çok alanda farklı şekillerde ifadeleri bulunsa da anlam bakımından ortak biçimde tanımlanmakta olduğunu görürüz. Alan içindeki gelişmelerin sonuçlarından biri toplumsal cinsiyet kavramının BM (Birleşmiş Milletler) tarafından da kabul edilmesi olmuştur. Stienstra (1996)’ ya göre, 1985 yılında gerçekleştirilen Nairobi Konferansı’nda kabul edilen ‘Nairobi İleriye Dönük Stratejileri’ belgesi, kadın odaklı bakış açısından toplumsal cinsiyet odaklı bakış açısına geçişi temsil etmektedir (aktaran Marshall, 2000). 1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ise toplumsal cinsiyet kavramının bugünkü anlamıyla resmi düzeyde ilk kez kabul edildiği yer olmuştur (Acuner, 1999, Marshall 2000).

Cinsiyet, toplumsal cinsiyet kavramlarının tanımlama çalışmalarından yola çıktığımızda cinsiyet belirlenimine dair geçerli ve kanıtlanabilir iddialarda

bulunulamayacağı değil, erkeklerle kadınların görece statülerine ve toplumsal cinsiyetin ikili ilişkisine dair kültürel varsayımların cinsiyet belirlenimi konusundaki araştırmaların çerçevesini ve odağını belirledikleri sonucuna varırız (Butler, 2012, s. 188).

Tartışmaların bir bölümünü oluşturan biyolojik gerçekler için ise ‘ortak biyolojik gerçekler varsa bu durum toplumsal cinsiyet çalışmalarına ne sağlar?’ sorusunu sormak yararlı olacaktır. Savran (2009), bu durumun bir tür alt yapı olarak işlev görebileceğinden bahseder (s. 234). Erkeklerin fiziki olarak güçlü olmaları biyolojik temelli bir düşüncenin ürünüdür ve kadınların doğurgan olmaları gibi özellikler de bu düşünceyi desteklemekte kullanılmıştır. Savran’a göre bu durum cinsiyet eşitsizliğinin evrenselliğini açıklamakta kullanılmıştır. Savran şöyle bir öneri ve tespitte bulunur:

Anatomik öğelerin, biyolojik işlevlerin dürtü ve zevklerin aynı başlık altında toplanması cinsiyetin cinsellikle iç içe kurgusal bir kategori haline gelişini fark etmek, bunu politik bir mesele olarak kavramak ancak biyolojik gerçekler fikrinden kopmakla gerçekleşir. Bu anlamda toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların maruz kaldığı çeşitli tabiyet ve baskı biçimlerini, kadınlarla erkekler arasındaki bazı temel biyolojik farklılıklardan türeten cinsiyetçi ideolojinin elinden biyolojik determinizm silahını almıştır (Savran, 2009, s. 234).

Cinsiyet-toplumsal cinsiyet ayrımını mantıksal olarak en uç noktasına çekersek nereye varırız? Butler’ a (2012) göre cinsiyetli bedenler ile kültürel olarak inşa edilmiş toplumsal cinsiyetler arasında kökten bir süreksizlik olduğu önermesine varırız. Şimdilik, istikrarlı iki cinsiyet olduğunu varsaysak bile bu, ‘erkekler’ in inşasının erkek bedenlere yorum getireceği anlamına gelmez (s. 50). Dahası, cinsiyetler morfoloji ve kuruluş itibarıyla sorunsuzca ikiliymiş gibi görünse bile (ki bu da sorunsallaştırılacaktır), toplumsal cinsiyetin de ikiyle sınırlı kalmasını varsaymamız için herhangi bir sebep yoktur (s. 50-51).

Toplumsal cinsiyet farklılıkları, biyolojik kaçınılmazlıklar olmaktan çok toplumsal inşalardır ve toplumda, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri olarak görünürlük kazanmaktadır (Marshall, 2000). Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaynağında toplumun kişilere yüklediği rollerin neden olduğunu söyleyebiliriz.

Kadının zayıf ve korunmaya muhtaç olması, erkeğin de güçlü ve korumaya yetkin olması gibi inanışlar, insanların doğuştan sahip olduğu cinsel organlara bakılarak kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı role göre yetiştirilmesi bizi cinsiyet rol teorisine götürür.

Toplumsal cinsiyete dair bir toplum analizi yaparken çerçeve olarak cinsiyet rolü teorisinden faydalanmak doğru mudur? Connell' a göre bu kesinlikle doğru değildir ve cinsiyet rolü teorisinden vazgeçmemizi gerektiren nedenler şunlardır:

Cinsiyet rolü teorisinin iradeciliği ve iktidar ile toplumsal çıkarı teorileştirmedeki başarısızlığı; biyolojik ikiliğe bağımlılığı ve bunun sonucu olarak yapının toplumsal olarak kavranamayışı; normatif standart bir örnek olaya bağımlılığı ve direncin sistematik biçimde yanlış tarif edilmesi; ve toplumsal cinsiyetin tarihselliğini teorileştirme yönteminin eksikliği. (Connell, 1998, s. 85).

Connell ayrıca çıkar çatışmaları değerlendirilirken feminizmde cinsiyet rolü teorisinin kullanılmasının çok kısıtlayıcı olduğu görüşünü şu şekilde ifade etmektedir:

Cinsel politikanın, rol reformu ya da 'kadın rolü' nün güncelleşmesi, liberalleşmesi veya genişlemesi olarak (erkek hareketi değerlendirilirken 'erkek rolü' için de aynı şekilde) kavramsallaştırılması, böylesi bir reformcu hareketin toplum teorisinin bulunmadığı, toplumsal cinsiyet ilişkileri kapsamında ortak çıkarların oluşturulmasına ilişkin hiçbir anlayış geliştirilmediği anlamına gelmektedir. Rol reformunun itici gücü, mevcut cinsiyet rolü uyarlamasından duyulan bireysel hoşnutsuzluktur. Bu hoşnutsuzluk sağlandığında ise bundan böyle ne politikanın ne de analizin üstlenmesi gereken bir şey kalır (Connell, 1998, s. 84).

Sancar'a göre Foucault, *Cinselliğin Tarihi* adlı eseriyle toplumsalın örgütlenmesinde bir iktidar stratejisi olarak cinsiyetin işleyişini göstererek yeni bir yaklaşımın öncülüğünü yapmıştır. Foucault evrensel ve tarih dışı bir gerçeklik olarak kabul edilegelmiş olan biyolojik özelliklerin, erkeklik ve kadınlık psikolojilerinin, cinsel normallik ve sapkınlık tariflerinin, vb. tarihsel ve kültürel olarak oluşmuş, evrensel değil olumsal, sabit olmayıp değişken toplumsal davranışlar olduğunu

gösterdi (aktaran, Sancar, 2009, s. 177). Butler (2012), cinsiyetin biyolojik anlamda ne denli geri çevrilemez görünürse görünsün toplumsal cinsiyetin kültürel olarak inşa edildiği, dolayısıyla ne cinsiyetin nedensel sonucu ne de onun kadar sabit bir şey olduğu savı için de kullanılmakta olduğuna dikkat çeker. Toplumsal cinsiyetin cinsiyete getirilen çoklu yorum olarak tanımlanmasına fırsat veren bu ayrım nedeniyle öznenin birliği zaten tartışmaya açık bir meseledir (s. 50). Bu bakış açısıyla düşündüğümüzde yani toplumsal cinsiyetin sabit olmayıp kültürel olarak inşa edilmişliğini kabul ettiğimizde, günümüzdeki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerinde yapılacak olan çalışmaların da önü açılmış olur.

2.1 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlarla erkekler ve kız çocuklarıyla erkek çocukları arasında hak, sorumluluk ve fırsatlara erişimde eşitlik anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini, birey olmaktan kaynaklanan hak, sorumluluk ve fırsatların kadın veya erkek olarak dünyaya gelmekle ilişkilendirilmemesi şeklinde de açıklayabiliriz. Buradaki eşitlik, kadınlarla erkeklerin ‘aynı olmaları’ anlamına gelmez ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi de kadınlarla erkeklerin sonuç olarak aynı olmalarının sağlanması anlamını da taşımamaktadır (UN, 2008).

Toplumsal cinsiyet eşitliği hem niteliksel hem de niceliksel anlamlar taşımaktadır. Niceliksel olarak, kadınların eşit temsillerine ve toplumun her alanında dengenin sağlanmasına gönderme yapar. Niteliksel olarak ise, kalkınma önceliklerinin oluşturulması sürecinde kadınlarla erkeklerin eşit etkilerinin bulunmasına ve kadınlarla erkeklerin sonuçlardan eşit biçimde yararlanmalarının sağlanmasına işaret etmektedir. Ayrıca planlama, karar alma ve uygulama süreçlerinde kadınlarla erkeklerin farklı rol ve sorumluluklarının bulunmasından kaynaklanan farklı algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerine eşit değer verilmesi anlamını da içinde barındırmaktadır (UN, 2009).

Kız ve erkek çocuklarına doğumdan itibaren toplum tarafından geleneksel olarak yüklenen rollerin eşitlikçi olmadığı gözlenmektedir. Bu durum da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini doğurmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği (Social Gender Inequality) sorunu toplumsal, ekonomik veya siyasal alanda çeşitli kategorilerde cinsiyete bağlı olarak ortaya çıkan eşitsizlikleri ifade eder.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ikili bir gerekçe bulunduğu söylenebilir. Eşit hak, fırsat ve sorumlulukları içeren toplumsal cinsiyet eşitliği öncelikle bir insan hakları ve sosyal adalet meselesidir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliğinin daha iyi biçimde sağlanması, insan odaklı sürdürülebilir kalkınma için de öncelikli bir koşul ve etkili bir göstergedir. Bu açıdan, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için kadınlarla erkeklerin farklı algı, çıkar, ihtiyaç ve önceliklerinin dikkate alınması yalnızca bir sosyal adalet sorunu olarak görülmemeli, bunun aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma süreçlerinin zenginleştirilmesi noktasında da gerekli olduğunun farkına varılmalıdır (UN, 2009).

Toplumsal cinsiyet eşitliği stratejileri, toplumsal cinsiyetin kadınlar ve erkekler için farklı toplumsal, ekonomik ve politik imkânlar oluşturulması gerektiğini kabul etmektedir. Bu yaklaşım, kadınlar ve erkeklerin farklı ihtiyaçları ve iktidar yapıları olduğunu ve bu farklılıkların cinsiyetler arasındaki dengesizliği ortadan kaldıran bir strateji olarak tanımlanması gerektiğini kabul eder. Toplumsal cinsiyet eşitliği stratejileri, kadınlar ve erkekler arasındaki sorumlulukların paylaşılmasında ve sunulan hizmetlerin dağıtımında adaletin, doğruluğun ve dürüstlüğün hâkim olmasını öngörmektedir (Uluşen, 2010, s. 33).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini amaçlayan çeşitli ulusal mekanizmaların oluşturulması ve insan haklarına çekilen dikkatin artmasıyla beraber, 1980'lerden itibaren pek çok Avrupa ülkesinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve bu alanda devlete sorumluluklar yüklenmesine ilişkin hükümler anayasalarda yer almaya başlamıştır.

2.2 Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları

Türkiye özellikle 1980'lerin ikinci yarısında yükselen kadın hareketiyle birlikte, yaşamın her alanında toplumsal cinsiyete duyarlı bir toplum oluşturma çabası içine girmiştir. Bu amaç doğrultusunda, uluslararası sözleşmelerde taahhüt edilen maddelerin yaşama geçirilmesinin yolu açılmıştır.

Türkiye, Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) öncelikli olmak üzere, Avrupa Sosyal Şartı, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) gibi kuruluşların sözleşme, karar ve tavsiyeleri, Kahire Dünya

Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Planı, 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planı ve Pekin Deklarasyonu, Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Belgesi ve Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde ulusal mevzuatına aktarması gereken kadın-erkek eşitliği ile ilgili AB direktifleri doğrultusunda politikalar geliştirmeyi, yasal düzenlemeler yapmayı ve bu yasaları uygulamaya geçirmeyi taahhüt etmiştir (*Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu*, 2016).

2005 yılı Türkiye–Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı kapsamında Türkiye’de kadınların toplumsal fırsatlardan erkeklerle eşit biçimde yararlanmalarının sağlanması ve kadının insan haklarının korunmasına yönelik olarak ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi’ hazırlanmış ve projenin bileşenlerinden biri olan ‘Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Eşleştirme Projesi’ Genel Müdürlüğü ile Hollanda İstihdam ve Sosyal İşler Bakanlığı Dış İlişkiler Direktörlüğünce ortaklaşa yürütülmüştür. Söz konusu eşleştirme projesi kapsamında proje çıktılarında biri olarak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı hazırlanmıştır (Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı, 2008, s.3). Bahsedilen Ulusal Eylem Planı çalışmaları içindeki raporlardan birinde, üniversite düzeyinde, kız öğrencilerin sosyal bölümleri daha sık tercih etmeleri ve erkek öğrencilerin teknik bölümlere yönelmelerine dikkat çekilmiş ve şu sözler yer almıştır: ‘Eşitsizlik, yönetici pozisyonlarında bulunan kadınların sayısının erkeklere göre düşük olması temelinde öğretmenlik mesleğinde de kendini göstermektedir. Bu toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını (stereotyping) ortadan kaldırmak için en önemli etkenin eğitim olması nedeniyle toplumsal cinsiyet eşitliğinin bütün eğitim materyallerine yerleştirilmesi büyük önem taşımaktadır (TCEUEP, 2008,s. 30). 2009 yılında, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013) Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu’ kurulduğu ve komisyonun çalışmalarına devam ettiği bilgisi yinelenerek kamuoyuyla paylaşıldı. Gümüšoğlu komisyon çalışmaları sonucu hazırlanan rapordaki şu sözlere dikkat çekmektedir: ‘...Ders kitapları ve eğitim materyalleri; temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, dil, din, renk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içermediği yönüyle incelenmekte, ders kitapları ve eğitim materyallerinde cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadına karşı ayrımcılığın engellenmesi amacıyla, ilgili kaynaklarda kadın-erkek ile kız ve erkek çocuklara ait bilgi, fotoğraf ve resimlerde sayısal ve niteliksel açıdan

eşitlik sağlamaya çalışılmakta, geleneksel olarak kadın için uygun görülen roller/işlerde (öğretmenlik, annelik, hemşirelik, ev kadınlığı gibi) ya da önemsiz rollerde gösterilen kadınlar yerine, toplumda aktif olarak rol alan ‘başarılı kadın’ vurgusuna yer verilmekte, erkeğin güçlü, başarılı, zeki, aktif ve bağımsız; kadının ise uysal, düzenli, duygusal gibi özelliklerle tanımlanmasından kaçınılmaktadır. Ancak halen eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğelerin varlığı söz konusudur.’ Bir yıl sonra, Mayıs 2013 tarihinde yayınlanan bir diğer rapora bakıldığında konunun aynı cümlelerle tekrar edildiği görülmektedir (Gümüšoğlu, 2016, s. 516-517)

Bu duruma çözüm olarak yapılan en önemli çalışmalardan biri, eğitim sektöründeki tüm akademik ve idari kadroların toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısı kazanmasını, okullarda kız ve erkek öğrenciler için toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını ve öğrenciler aracılığı ile veliler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği kavramına ilişkin farkındalık yaratmayı amaçlayan ETÇEP (Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi) tarafından yapılmıştır. Proje kapsamında Aralık 2015-Mayıs 2016 tarihleri arasında 10 il, 38 pilot okulda yürütülen etkinlikler tamamlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları dahilinde güncellenerek devam etmektedir ancak cinsiyet çalışmalarının diğer kurum ve kuruluşlarda da süreklilik arz ederek yapılmaması toplumsal cinsiyet çalışmalarının gelişim sürecini yavaşlatmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, Pekin Eylem Platformunda tanımlanan kritik alanlardan ‘Kadının Eğitimi ve Öğretimi’, ‘Kadın ve Ekonomi’, ‘Kadın ve Yoksulluk’, ‘Kadın ve Sağlık’, ‘Yetki ve Karar Alma Süreçlerine Katılım’, ‘Kadın ve Çevre’, ‘Kadın ve Medya’, ‘Kadının İnsan Hakları’, ‘Kız Çocukları’ ve ‘Kadının İlerlemede Kurumsal Mekanizmalar’ konu başlıkları kapsamında hazırlanmış olup, belirtilen alanlarda toplumsal cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi amacıyla tüm tarafların katılımıyla kamu politikalarının oluşturulmasında ve uygulanmasında esas alınmak üzere amaç hedef ve uygulama stratejileri belirlemiştir (TCEUEP, 2008, s. 5). Planda çalışılmak üzere seçilmiş alanlara baktığımızda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden etkilenenlerin yalnızca kadınlar olduğu algısı oluşmaktadır. Plan, 24 hedef ve 107 stratejiden oluşurken bu hedef ve stratejilerden az bir bölümünde, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına erkek katılımından bahsetmektedir. Konuyla ilgili olarak hedef ve stratejilerden biri şu şekilde belirtilmiştir:

Hedef: Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda erkeklerin farkındalığı ve duyarlılığı artırılabacaktır.

Strateji: Erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda rollerinin tanımlanması ve bu konuda farkındalıklarının artırılması'

(Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı, 2008, s. 25-26)

Eylem Planı'nın 'Ekonomi' bölümünde birinci hedef altında yer verilen stratejilerden biri 'Kadının ekonomik ve sosyal yaşama katılımını kısıtlayan zihniyet, geleneksel yapı ve diğer engellerin azaltılması için erkeklerin de katılımı ile toplumsal bilincin yükseltilmesi' dir (s. 40). Sağlık bölümünde yer alan 'Sağlık konusunda doğru davranış ve tutumlar geliştirilecektir' hedefi altında 'Erkeklerin aile planlaması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve üreme sağlığı başta olmak üzere kadın sağlığı konusunda bilinçlendirilmesi' stratejisine yer verilmektedir (KSGM,2008, s. 58).

Bunun dışında eylem planında nihai hedef, kadına karşı ayrımcılığı önlemek ve kadınların sosyal ve ekonomik konumlarını iyileştirmek olarak belirtilmiştir (TCEUEP, 2008, s. 6). Charlesworth (2005) toplumsal cinsiyet eşitsizliği denildiğinde çoğunlukla, kadınların haklardan veya mevcut durumdan ne kadar etkilendiğine dikkat edilmesi gerektiği olarak anlaşılakta olduğuna dikkat çeker (s. 10). Avrupa Birliği'nin önemli bir birimi olan Avrupa Komisyonu ise, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara dâhil edilmesi stratejisini, sadece belirli alanlarda kadına yardım etmek için tedbirler almak değil, bütün politikalarda toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmayı amaç edinerek, cinsiyet perspektifi ile olası sonuçlarla birlikte planları ele almak olarak tanımlamaktadır (Mósesdóttir, 2011, s. 31). Aksoy (2006) da kadın-erkek ayrımcılığı ile mücadele etmenin, ayrımcılığı engellemenin ve eşitliği sağlamanın salt bir kadın meselesi olarak değil, bütünüyle demokrasi meselesi olarak algılanması ve buna göre ele alınması gerekmekte olduğuna dikkat çeker (2006, s. 6).

26. TBMM Dönemi'nde milletvekillerinin yüzde 14,9' unu kadınlar, yüzden 85,1'ini de erkekler oluşturmuştur². TÜİK 'İstatistiklerle Kadın 2015' adlı raporunda, Türkiye'de kadın bakan sayısının 2015 yılında 27 olup bunların sadece %7,4' ünün kadın olduğunu açıklamıştır (TÜİK, 2015). Toplumsal Cinsiyet Politikalarının yasama ve yürütme basamaklarında erkek egemenliğinin varlığını düşündüğümüzde erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını arttırmanın ve cinsiyet çalışmalarında aktif rol almalarının önemi daha da belirgin hale gelir. Uygulama dönemi sona eren Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planının, 2014-2018 dönem planı henüz güncellenme aşamasındadır (Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, kişisel iletişim, 18 Ağustos 2016). Bu bilgiler doğrultusunda Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eylem Planları'nın sürekliliğinin sağlanması ve erkek işbirliğinin daha fazla dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

2.3 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmalarında Erkek Katılımının Önemi ve Gerekliliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği araştırmaları göstermiştir ki bu araştırmaların tüm toplumu kapsayacak biçimde gerçekleştirilebilmesi için erkeklerin de cinsiyetçi rolleri ile kimliklerini değiştirmeleri gereklidir. Erkeklerle özgü politika geliştirme ve erkeklerin de toplumsal cinsiyete ilişkin tartışmalara aktif biçimde katılmalarına ilişkin ihtiyaçların ortaya çıkmasının kadın politikalarının bir sonucu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına katılımının geçmişi, kadınların alan içindeki çalışmalarına kıyasla daha geç gerçekleşmiştir. Sancar'a (2013) göre bu geç katılımın nedenlerinden biri, feminist düşünür ve aktivistlerin tartışmalarının patriarki³ kavramı etrafında yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Patriarki kavramı kadınların uğradıkları ayrımcılığın farkına varılmasında önemli bir rol oynamıştır. Fakat bu kavram erkek iktidarını topyekûn, parçasız, çelişkisiz bir bütün olarak ele almış ve erkeklerin iktidarı nasıl oluşturdukları ve nasıl ellerinde tuttıkları konularıyla ilgilenmekten uzak kalmıştır (s. 23-24). Aslında erkekler toplumsal cinsiyet eşitliği için pek çok açıdan paydaştır ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin kaçınılmaz birer parçasıdır.

² <http://bianet.org/bianet/siyaset/168890-kadin-vekil-orani-dustu-43-ilden-sadece-erkek-vekil-cikti>

³ Walby (2016) patriyarkayı, erkeklerin kadınların üzerinde egemen olduğu, kadınları ezdiği ve sömürdüğü toplumsal yapılar sistemi olarak tanımlamaktadır (s. 39).

Örneğin, toplumdaki kaynakların nasıl elde edileceği ve nasıl bölüştürüleceği gibi en temel meseleler siyasi alanda tartışılır ve karara bağlanır. Bu yönüyle siyaset, toplumsal cinsiyet ilişkilerini etkileme ve şekillendirme yetisine de sahiptir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önleme çalışmalarının önemli bir bölümünü siyasal alanda verilecek mücadele oluşturur. Siyasette erkek egemenliği aynı zamanda UN’ da ifade edildiği gibi dünya genelinde yaşanan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri sonucunda, ekonomik varlıkların çoğunlukla erkeklerin idaresinde olma sonucunu da ortaya çıkarmıştır (UN, 2008). Bu durumda, kadınların toplumsal cinsiyet eşitliği için talep ettikleri çoğu kaynağın erkeklerin kontrolü altında olduğunu söylemek yanlış olmaz. Pek çok toplumda erkekler, ailenin genişliğinin ne kadar olacağı gibi özel yaşama ilişkin kararlardan hükümet program ve politikaları konusunda alınan kararlara kadar sosyal yaşamın neredeyse her kesiminde egemen güçtürler (UN, 1994). Bu durum için Sayer (2013), Kaufman’ ın erkek katılımı sağlanamadığında kadın haklarının yerel, ulusal ve uluslararası öncelikler arasına tam anlamıyla entegre edilemeyerek sosyal, ekonomik ve siyasi alanda üst düzey karar alma süreçlerinde hak ettiği önemi bulamayacağından bahsettiğini hatırlatır (s. 68-69). Eril bir iktidarın varlığını göz önünde bulundurursak erkeklerin cinsiyet çalışmalarına katılmalarının önemi iyice ortaya çıkar. Bu anlamda iktidar, toplumsal cinsiyet eşitliği adına şu ana kadar uygulamış olduğu politikalarla ve bundan sonra yapacakları ile kritik öneme sahiptir denilebilir. Bu noktada Foucault’yu hatırlamanın alan için yararlı olacağını düşünüyorum. Foucault, ‘var olan eril iktidar ilişkilerinin her yerde olması, bütün gücü ellerinde bulundurdıkları anlamına gelmez’ der ve iktidar ilişkilerinin çokluğu, kesişmeleri, kırılganlıkları ve tersine çevrilebilirlikleri tüm davranış alanlarını tıkayan ve tek yanlı olarak yönlendiren bir iktidarın var olmadığı anlamına geldiğini söyler (Connell, 2016, s. 21-22). Bu söylem yeni açılımlara umut olabilir.

Günümüzde daha fazla kadının iş hayatına girmiş olması, erkeklerin aile içinde yemek yapma, çocuk bakımı gibi sorumluluklara ortak olmasını gündeme getirmiştir. Bunun gibi çeşitli sosyo-ekonomik gelişmeler de erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliğine daha fazla katılmalarını gerekli kılan faktörlerdendir. Ancak alan içindeki erkek katılımı henüz arzu edilen yeterliliğe sahip değildir. Connell (2016), toplumsal cinsiyet alanında çalışan heteroseksüel erkeklerin sayısının azlığından bahsederken bu alandaki değişime direnenlerin daima, daha çok ortak çıkarları mevcut sistemi

korumak olan heteroseksüel erkekler olduğunu belirtir. Connell, buradan yola çıkarak heteroseksüel erkekleri ataerkilliği savunmaktan vazgeçirmek için, kolay değişmeyen bu çıkarlar karşısında hangi değişiklik gerekçelerinin yeterli ağırlığa sahip olabileceğini sorgular. Bu sorgulama sırasında kendi yaşantısına ilişkin gerekçeleri kısaca şu şekilde sıralar:

Baskıcı sistemden fayda sağlayan kişiler bile, bu sistemin baskıcılığını, özellikle de diğer insanlarla paylaştıkları yaşam alanlarını nasıl zehirlediğini fark edebilirler. Heteroseksüel erkeklerin çevrelerindeki çeşitli kadınlara (eşlerine ve sevgililerine, annelerine, annelerine ve kız kardeşlerine, kızlarına ve kuzenlerine, iş arkadaşlarına) daha iyi bir yaşam arzulayabilirler. Kendi ayrıcalıklarını kaybetme pahasına olsa bile, çocukları için daha uygar ve barışçıl cinsel düzenlemeler yaratmanın faydalarının bilincine varabilirler. Heteroseksüel erkeklerin hepsi ittifak halinde olmazlar. Örneğin, erkek eşcinsellerin yaşadığı baskı, efemine mizaçlı olan veya erkekliğini çok iddialı biçimde ortaya koyma eğiliminde olmayan heteroseksüellere zarar verici dolaylı etkilere sahiptir (Connell, 2016, s. 16).

Bunların yanı sıra toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları erkekler dahil edilmeden yapıldığında bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirme potansiyeli taşır. Sayer (2011), iki tür muhtemel olumsuzluktan bahseder.

Her şeyden önce, erkekler dâhil edilmediklerinde toplumun her seviyesinde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinde gerçekleşmesi öngörülen değişimler aksayabilecektir. Bununla birlikte, mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için yalnızca kadınları değiştirmeye çalışmak, mevcut düzen içerisinde erkekler tarafından bir tehdit olarak algılanabilecek ve süreç erkekler tarafından engellenebilecektir (s. 28).

Erkekler üzerine yapılan çalışmalarda temelde üç yaklaşım üzerinde durulmaktadır. Birinci yaklaşım, erkeklerin toplumsal cinsiyet eşitliği için müttefik olmalarına duyulan ihtiyacı ve daha fazla erkeğin aktif olarak toplumsal cinsiyete yönelik çalışmalara katılımlarının sağlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. İkinci yaklaşım, erkeklerin mevcut tavır ve davranışları değişmeden toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşılmasının mümkün olamayacağını farkına varılması gerektiğini dile getirmektedir. Son yaklaşıma göre ise, toplumsal cinsiyet düzeni

erkeklerin davranışlarını da sınırlayarak erkeklere oldukça ağır yükler yükleyen bir düzendir ve erkekler için de zararlıdır (UN, 2009). Son yaklaşımda yer alan erkeklerin de cinsiyet düzeninden zarar gördükleri tespiti günümüz erkeklik çalışmalarının önemli bir dayanağını oluşturmaktadır. Bozok' a göre erkekler de kadınlar ve LGBTQI'ler kadar olmasa da, erkek egemenliği ve cinsiyetçilikten zarar görüyorlar. Erkek; ücretli işte çalışma, eve ekmek getirme, kavga hırçın sert rekabetçi olma baskısı, zorunlu askerlik ve militarizm, erkekliği kanıtlama baskısı, duygularına yabancılaşma, duyguları ifade edememe, apati, cinselliği ancak baskıcı ve cinsiyetçi yollardan deneyimleme gibi baskılar altındadır⁴. Bu gerçekler erkeklerin çalışmalara ortak olarak, sonuçlardan fayda sağlayacaklarının göstergelerinden biridir.

Toplumsal cinsiyetin toplum tarafından kurulduğu artık kabul görmüştür, o halde toplumsal cinsiyet kalıpları tarih ve toplum bağımlıdır⁵ (Ökten, 2009, s. 304). Berktaş (2003) tarihe, genelde 'kaydedilmiş ve yorumlamaya tabi tutulmuş geçmiş' olarak tanımlanan alana insanların duyduğu ilginin salt bilimsel merak sebebiyle olmadığını, tarihin, bizi kişisel ve duygusal biçimde de ilgilendirdiğinden bahseder. Tarih aynı zamanda bilgi üretiminde de pay sahibidir. Berktaş (2003), konuya şu şekilde açıklama getirmektedir:

Varolan toplumda bilgi üretme süreci bir tanımlayan-tanımlanan (özne-nesne) ilişkisi içermekle kalmaz, bilginin kendisi Foucault' yu hatırlayacak olursak, 'bir dünyayı düzenleme biçimi'; anlamı ve kullanımını ise, iktidar ilişkilerinin kurgulanmasına hizmet eden bir araçtır. Bu açıdan, bir disiplin olarak tarih, 'bilgi üretimine katılan bir unsur' ve dolayısıyla 'bugün açısından' bir iktidar edimi haline gelir (s. 19).

Tarihin, bilgi üretmesi kuşkusuz kadınlık ve erkeklik üzerine ürettiklerini de önemli kılar. Berktaş (2003), her toplumun olayların kaydını tutan birine ihtiyaç duyduğunu, olayların kaydının tutulmasının da aynı zamanda onların seçmeye ve yorumlamaya tabi tutulması anlamına da geldiğini hatırlatır. Bu anlamda, her türlü tarih, geçmişin bir 'yeniden kurgulanması' nı içerir ve kolaylıkla ideolojik bir aygıt

⁴ <http://erkekliklersempozyumu.blogspot.com.tr/>

⁵ http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi8pdf/okten_sevket.pdf

dönüşebilir. Postmodernist teorisyenler de bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye dikkat çekiyor ve geleneksel bilgi alanlarının-tarih de bunlardan biri- içerdiği iktidar ilişkilerini sorguluyorlar. Tarihçinin yapıtlarının, istenen türde toplumsal bilinçlilik biçimleri yaratılmasında kullanıldığı çok sık görülen bir olgudur. Tarihsel bilgiyi kimin kayda geçirdiği, kimin yorumladığı, kısacası kimin 'ürettiği' nin son derece önemli olduğunu çünkü yaşantılarımız, geçmişte olanlar tarafından, kararlarımız da geçmişte olduğuna inandığımız şeyler tarafından belirlenir (s. 18-19). Dolayısıyla tarihin hem bilgi üretici yönü hem de iktidarın kadın ve erkeği nasıl anlattığı önem taşımaktadır. Tuğ, tarihin bilgisinin, geçmiş üzerinde bir iktidar oluşturduğundan, iktidarın da bu bilginin ve *hakikat*lerin üretiminde etkin rol oynadığını, bu sebeple, yıllar boyunca tarihin, eril iktidarın eril bilgisini ürete gelmişliğinden bahseder (2016, s. 33). Aynı şekilde Berktaş da Eski Mezopotamya'da yazının icadı ile beraber kayıt tutma bilgisinin icat edilmesinden bu yana 'tarih yazma' işlevinin erkeklerin tekelinde olduğunu ve onların da hep erkeklerin yaptıklarını ve yaşadıklarını kayda değer ya da diğer bir deyişle tarihsel öneme sahip bularak kadınların deneyimlerini marjinalleştirdiklerini anlatır. Oysa kadınlar toplumun varlığının sürdürülmesinde merkezi öneme sahip olmaları ile birlikte insanlığın yarısını meydana getiriyor ve tarih yapımına etkin biçimde katılıyorlar. Buna rağmen, tarih yazımında böylesine açık bir biçimde dışlanmış olmaları tarihin alanının bir iktidar ve egemenlik alanı olduğunun çarpıcı bir göstergesidir (s. 19-20). Erkeklerin, egemen oldukları sistemden zarar gördüklerinin farkına varıp, cinsiyet çalışmalarına katılımları, daha adil tarih yazımı ve alan içinde yapılan çalışmaların ve kaydedilen gelişmelerin kalıcılığının yanı sıra doğru aktarıcılığı için de gereklidir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları ağırlıklı olarak kadınları erkeklerle eşit duruma getirme düşüncesiyle hareket etmektedir. Ancak kadınların erkeklerle eşit olması, eril düzenin yücelttiği değerlerin hakim olduğu bir düzendeki eşitliğe tekabül ediyorsa sözü edilen bu eşitliğin ne kadar işlevsel olduğu tartışılabilir. Çünkü bu eşitlik biçimi erkeği de mağdur eden yapıyı görünmez kılmaktadır.

3. ERKEKLİK ÇALIŞMALARI

3.1 Dünyada Erkeklik Çalışmaları

Feminizm, lezbiyen, gey, biseksüel, transgender politikası ve queer kuramı çerçevesinde toplumsal cinsiyet üzerinde odaklanan tartışmalar erkeklik çalışmalarının da önünü açarak, erkeklik ile ilgili literatürün bir hayli genişlemesini sağlamıştır. 1970’lerde erkeklik çalışmalarının ilk örnekleri görüldü. Bu yıllardaki çalışmalarda sadece erkeklik ve erkeğin biyolojik rolleri üzerinde durulmuş, toplum iktidar ilişkisi ele alınmamıştır. 1970’li yıllarda, erkeklik literatüründe ortaya çıkan en önemli argüman erkeğin de kadın gibi ezildiği ve baskı altında olduğudur. Fakat ezen, kadın değil, erkeklik rolü olarak kabul edilir (aktaran Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004, s. 210). Herb Goldberg 1976’da yazmış olduğu ve dilimizdeki ilk çevirisi 1992’de yapılmış olan *Erkek Olmanın Tehlikeleri* adlı kitabında ‘erkek, erkeksi ayrıcalığı’ ve gücü için ağır bir bedel ödemiştir. Kendi duygularıyla ve bedeniyle olan bağımlıyı yitirmiştir’ diyerek cinsiyet düzeninde erkeklerin de sorunları olduğuna dikkat çekmiştir (Goldberg, 1994, s. 64).

Erkeklik çalışmaları, 1980’lerden sonra erkeği, bir inşa olarak değerlendirmeye başlamış, sosyal rolleri dışında erkeğin kim olduğu araştırılmış, konuyla ilgili akademik çalışmalardan popüler kitaplara değin, araştırmaların sayısında artış yaşanmıştır (Michael S. Kimmel, 1987, s. 10-11; John Hearn, 1996, s.202). 1980 sonrası erkeklik çalışmaları bu nedenle ikinci dalga çalışmalar olarak adlandırılmaktadır. Farklı erkeklik biçimlerinin varlığını kabul eden ikinci dalga erkeklik çalışmalarıyla birlikte iktidar ilişkilerinin karmaşık anlamları ve pratiklerini anlama çabası başlamıştır. Tim Carrigan, Raewyn Connell ve John Lee, 1985 yılında yayınlanan ‘Toward a New Sociology of Masculinity’ (Yeni Bir Erkeklik Sosyolojisine Doğru) adlı makalelerinde, cinsiyet rolü kuramını eleştirerek, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkinin homojen bloklar arasındaki bir cepheleşme olmadığını, bunun yerine çeşitli erkekliklerin mevcut olduğunu ileri sürerler. Bu gelişmeler farklı erkeklik biçimlerinin neler olduğunun bakılma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Segal *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler ve Değişen Erkekler* adlı kitabında, 80’ lere gelindiğinde erkeklerin psikolojisinin giderek daha çok gerilim ve bunalımla yüklü bir psikoloji olarak görülmeye başlandığını belirtir. Bu yıllarda yapılan araştırmaların çoğunda erkeğin değişken, tutarsız ve çelişkili

anlamları üzerinde durulduğuna dikkat çeker (Segal,1992, s.19). Segal (1992), erkeklerin değişim mücadelesine bakarken mücadelenin merkezinde erkekler arasındaki farklılıkları anlamının yattığına inandığı için bazı özgül 'erkekliklere' bakarak soruna yeni bir tarzda yaklaşılmaya çalışmıştır (s. 20). Bu yolu izleyerek ellili yıllarda erkeklikler, babalığın yeniden yapılanması, erkeklik hakkındaki çağdaş araştırmalar, erkek şiddetinin açıklanması gibi başlıklar altında konuyu tartışmaya çalışmıştır. Erkeklik çalışmaları içinde önemli sayılabilecek asıl argümanlarını ise 'Toplumsal Cinsiyet Hiyerarşisinin Ötesi: Erkekler Değişebilir mi?' başlığı altında yapmıştır. 'Erkekler değişmiyorsa aslında hiçbir şey değişmiyordur, çünkü kadınlar hala erkeklerin egemen olduğu bir dünyada yaşarlar' diyerek erkeklerin değişiminin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki önemini belirtmiştir (s. 330).

Seksenlerin erkeklik biçimlerinde öne çıkan kavram, hegemonik erkekliktir. Hegemoni kavramı Antonio Gramsci'den alınarak Connell (1987, 1995) ve arkadaşları (Carrigan vd.,1985) tarafından erkeklik bağlamında geliştirilmiştir. Connell'a (1998) göre, hegemonik erkeklik kavramında 'hegemonya' acımasız iktidar çekişmelerini de aşarak özel yaşamın ve kültürel süreçlerin örgütlenmesine sızan bir toplumsal güçler oyununda kazanılan toplumsal üstünlüktür (s. 246). Hegemonik erkeklik çoğunlukla kadınlarla ilişkilendirmesine rağmen aynı zamanda ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki bu etkileşim de ataerkil düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz parçasıdır (Connell,1998, s. 245). Bu nedenle farklı erkekliklerin dikkate alınması, ataerkil düzenin daha kapsamlı analizinin yapılabilmesine katkıda bulunur. Hegemonik erkeklik durağan değildir, bu nedenle eski biçimlerle yeni biçimler sürekli yer değiştirir (Connell ve Messerschmidt, 2005). Bu çalışmalar sabit, değişmez bir erkek tanımlaması yapmanın mümkün olmadığını ortaya çıkarmaları açısından erkeklik literatüründe önemli yer tutarlar.

1980'lerin ortalarına gelindiğinde erkeklik çalışmaları alanına hâkim olan 'biyolojik temelli' erkeklik anlayışı, yerini 'toplumsal inşa' yaklaşımına bırakmıştır (Connell, 2000). Connell, 'neyin doğal olduğunu ve doğal farklılıkların nelerden oluştuğuna ilişkin kavrayışımızın kendisi kültürel bir oluşum, toplumsal cinsiyete ilişkin kendimize özgü düşünüş biçimimizin bir parçasıdır' der. Dolayısıyla erkeklikler ve kadınlıklar tarihsel olarak yeniden kurulabilir, yeni biçimlerin egemen olması mümkün olabilir inancı daha da güçlenmiştir (Connell, 1998, s. 119).

Carrigan, Connell ve Lee (1985) erkekliğin, tarihsel bir dinamik olan toplumsal cinsiyet ilişkileri yapısı içinde inşa edildiğini belirterek erkeklik çalışmalarını biyolojik kökenlerinden kurtararak daha kapsamlı inceleme alanlarına fırsat yaratmışlardır. 1993'te erkeklik literatürünün önemli kaynaklarından birisi olan *Men's Studies Review*'in adını *Masculinities* olarak değiştirmesi, 1990'ların erkekliği toplumsal kategori olarak gören bakışın önem kazandığını göstermektedir. Clatterbaugh (1998) da bu değişimi 'erkeklik' in belirli, sınırları tanımlanmış bir erkek grubuna özgü bir olgu olmadığını, karmaşık bir olgu olarak görülmesi eğiliminin güç kazandığını göstermesi açısından önemli olduğuna dikkat çeker (s. 25).

3.2 Türkiye'de Erkeklik Çalışmaları

Dünyada geçmişi 1970'lere kadar giden erkeklik çalışmaları Türkiye'de 2000'lerden sonra bilinen bir alan olmuştur. H. Bahadır Türk erkeklik çalışmalarını, erkekliğin tarihsel ve toplumsal bir kurgu olduğundan hareketle eril iktidarın kaynaklarına ve farklı tezahürlerine ışık tutmayı amaçlayan disiplinler arası bir akademik çalışma alanı olarak tanımlar (2007,s. 1). Alan içerisinde erken çalışmalardan sayabileceğimiz *Halkalı Köle* (2013) adlı kitabında Bekir Yıldız 1980'lerde, çekirdek aile sisteminin sonucu olarak erkeğin köleleştirildiğini savunmuştur. Bu kitap o dönemin sosyal ve kültürel yapı içerisinde erkeğin hayata bakışını özetler. Yıldız, toplumsal sistem eleştirisi yaparak; erkeklerin çekirdek aile içinde kadının ezilmesinin yanında kadını yaşam boyunca geçimini sağlamak ve ona bakmakla mecbur bırakılmış, böylece zor bir yaşama mahkûm edilmiş olmasına dikkat çeker. Türkiye'de erkeklik çalışmaları 2000'lerden sonra artış göstermeye başlamıştır. 2003'de Sinan Akyüz, Bekir Yıldız ile benzer bir tema içinde 'erkek hakları savunucusu' olarak *Etekli İktidar* (2003) adlı kitabı yazmıştır. Akyüz, daha saldırgan ve sert bir üslupla kadınların daha fazla iş hayatına girmesiyle beraber kadınların erkekleri ezen konuma geldiklerini öne sürmüştür. 'Erkek Hakları Manifestosu' başlığı altında kadınların geldikleri durumu, erkekleri açıkça bu kadınlara karşı birlik olmaya çağırmıştır. Kitapta modernleşme cinsiyet rolleri açısından değerlendirilerek, modernleşmenin erkeklerin konumunu daha da zorlaştırdığı savunulmuştur. Akyüz erkeğin, sosyal ve ekonomik anlamda güçlenen kadın karşısındaki mağduriyetine çözüm yolları önerirken, erkeği eski gücüne

kavuşturmayı amaçlamıştır. Kitapta, erkeğin iktidar karşısındaki mağduriyeti söz konusu edilmemiş, toplumsal cinsiyet eşitliği gözetilmemiştir.

Akyüz'ün, erkeği eski gücüne kavuşturma çabalarına benzer çabaların varlığını Gönül Demez'in, *Tarihsel Süreçte Değişen Erkek İmgesi (İnternet Ortamında Arayışlar)* (2004) adlı doktora tezinde de görebiliyoruz. Demez tezinde, toplumsal cinsiyet kavramını, ataerkil toplum yapısının özelliklerini, Türkiye' de tarihsel süreç içinde erkek imgesi ile İnternet ortamında erkek kimliğine ilişkin tanımlamaları ve yeni arayışları çalışmıştır. Demez, tezin son bölümünde İnternetin kendine ait bir dili ve yazı stili olduğu düşüncesiyle İnternet ortamında kadın-erkek kimliğine yönelik tanımlamalar ve yeni erkeklerin oluşturdukları siteleri incelemiştir. Tezin bu bölümü daha sonra *Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi* (2005) adıyla kitaplaştırılmıştır. Yeni bir ifade alanı ve sosyal ilişkiler mekanı olma yolundaki İnternetin kullanım biçimi kitabın alanını oluşturmaktadır. Bu çalışmada sorgulanan İnternet ortamında kullanılan dilden öte, ifade biçimi ve kişilerin kendilerini nasıl tanımladıkları ve söylemleridir. Bu amaçla İnternette erkek tanımlamaları yapan ve erkeklere hitap eden yayın içeren siteler incelenmiştir. İncelenen sitelerin, kadın ve erkek ilişkileri ile bu ilişkilerin geçirdiği değişimi irdeleyen aynı zamanda toplumsal cinsiyete ait statüdeki hareketliliğe ait bulgular vermesine dikkat edilmiştir. Araştırmada erkeklerin, değişen kadın ve kadın hakları konusundaki gelişmeleri nasıl algıladığı ve nasıl söyleme dönüştürdüğüne de bakılmıştır. İncelenen sanal dergi niteliğindeki yayınlar, yazılar, tartışmalar ve forumlar ortaya çıkan yeni erkek tanımlamaları hakkında ip uçlarını verecek olanlar arasından seçilmiştir. Bu bağlamda erkekadam.com, evlierkeklerkulubu.org ve erkeksengel.net adresleriyle sanal dergi niteliğindeki periyodik olarak yorum, haber, anket içeren siteler incelenmiştir. Bunların dışında başka alanlarda da yayın yapan, içeriği sınırlandırılmamış, her alanı kapsayan nitelikteki sözlük, dergi gibi sitelere de bakılmıştır. Bu yayınlar ya da sözlükler, 'erkek', 'erkek adam', 'Türk erkeği', 'delikanlı', 'harbi delikanlılar' gibi anahtar kelimelerle aranmış ve bu arama sonunda erişilen bulgular tartışılmıştır. Sonuçlar değerlendirildiğinde, erkeklik tanımlamaları açısından İnternette iki tür yayınlara karşılaşılmıştır. Bunlardan ilki, erkeklerin değişen dünya ile beraber değişen kadınlar karşısında zarar gören konumlarını açığa kavuşturmak ve yeniden bir kimlik oluşturmak için gösterilen çabaların sonucu olarak ortaya çıkmış yayınlardır. Bu yeni kimliğin kadınlarla empati kurabilen daha

eşitlikçi olduğu söylenebilir. Diğer çeşit yayınlar ise ‘delikanlı’ gibi geleneksel erkek kalıplarının tanımlarını yapan ve bu kalıpları İnternet ortamında görünür kılan yayınlardır. Araştırma, bu sitelerin yeni erkekleri organize etme amacı taşıdığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Demez bu sitelerde verilen mesajın ‘olup bitenin farkındayız, yaşananları kontrol etmek istiyoruz, sürece etkin bir şekilde dahiliz’ şeklinde yorumlanabileceğini söyler. Burada bahsedilen süreç, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları içinde erkeklerin rolünden öte değişen kadın karşısında erkeklerin belirli bir duruşu olması gerekliliği ile ilgilidir.

Erkeklerin ve erkeklik hallerinin bütün yönleriyle masaya yatırılmaya çalışıldığı *Toplum ve Bilim* (2004), *Kaos GL* (2007) ve *Varlık* (2009) dergilerinin “erkeklik” sayıları, Türkiye’de bu alandaki en kapsamlı öncü çalışmalardır. *Toplum ve Bilim* dergisinin 101. Sayısının editörü Semih Sökmen (2004) derginin giriş bölümünde, Türkiye toplumunun önündeki en temel meselelerinden birinin kadının özgürleşmesi olduğunu, erkeğin bunu daha fazla erteleyemeyerek bununla yüzleşmesi, hesaplaşması ve değişmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu yıllar Türkiye’de erkeklik çalışmalarının yeni ortaya çıktığı yıllardır ve bu sayı öncelikli amacını alanı tanımlamak, adını koymak olarak belirlemiştir (s. 6). Yine bu sayıda Hilal Onur ve Berrin Koyuncu (2004), tek ve homojen bir erkek tipinden söz edilemeyeceğini, erkekliğin yaşadığımız toplumsal ilişkiler biçiminde, kendisini ve çevresini etki altında tutan toplumsal bir olgu olarak ele alınması gerektiğini vurgularlar (s. 47). *Kaos GL* (2007) erkeklik sayısında, erkeklik ve futbol, erkekliğin ve kadınlığın toplumsal kuruluşu ve değişimi, İsveç reklamlarında erillik gibi konulara değinilmiştir. Bu sayıda ayrıca gey ve lezbiyen hareketlerinin hegemonik erkekliğin temelini teşkil eden homofobik erkekliğin sorgulanmasındaki yerinden bahsedilerek hegemonik erkekliğin çözülmesine ve erkeklerin özgürleşmesine dair önerilere de yer verilmiştir. Bu sayıların odak noktasının erkeklik olması ve toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında erkekliği tartışmaları alana yaptıkları katkının önemini belirleyen özellikleridir.

Türkiye’de erkeklik çalışmalarına ivme kazandıran Sancar’ ın *Erkeklik: İmkansız İktidar* (2013) kitabı olmuştur. Sancar bu kitapta, ‘erkek egemenliğine karşı çıkacak farklı bir tür erkeklik inşa stratejisi ve politikası geliştirebilir mi?’ sorusuna anlamlı yanıtlar verebilmeyi hedefler (s. 16). Sancar, ‘eğer bir egemen erkeklik varsa karşı-erkeklikler de olmalıdır’ diyerek karşı-erkeklikler kavramını tartışmaya dahil

eder. Türkiye’de şu ana kadar, karşı-erkeklikler üzerine yapılan çalışmaların sayısı, erkek kimliği ve erkeklik halleri üzerine yapılanlara nazaran oldukça azdır. Karşı-erkeklik çalışmaları, çoğunlukla örneklemlerle derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilen niteliksel çalışmalardan oluşmaktadır. Sancar’ın erkeklik çalışmalarındaki önemi, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin aldığı biçimleri ‘kadınlık’ üzerinden değil ‘erkeklik’ üzerinden incelemesinin yanı sıra ‘erkeklik çalışmaları’ nın ürettiği literatürü de sunuyor olmasından ileri gelir. Sancar erkeklerin ailede, piyasada ve sokakta farklı hallerine odaklanmış, iki ayrı niteliksel araştırma sayesinde toplumun farklı kesimlerinde yaşayan 200 erkek ile görüşmeler yaparak erkek yaşam öykülerinden oluşan bir veri havuzu oluşturmuştur. Sonrasında ise seçilen 60 erkek ile derinlemesine görüşmeler yapmış farklı farklı erkek kimliklerinin oluşumunu olanaklı kılan farklı erkeklik stratejilerinin neler olduğuna ve nasıl olduğuna yakından bakmıştır. Araştırma ağırlıklı olarak, heteroseksüel erkekler üzerinde yoğunlaşmış, erkeklerin cinsel tercihleri ve eşcinsellik gibi cinsellikle ilgili deneyimleri, başlı başına ayrı bir araştırma konusu olması gerekçesiyle kapsamının dışında bırakılmıştır. Sancar, kitabının ‘Erkekliğe Karşı Erkekler’ bölümünde ‘egemen erkeklik değerlerine çok da uymayan, farklı hayatlar yaşayan erkekler var ve bunların deneyimleri ise çoğu zaman gözlerden ve dikkatlerden kaçıyor’, diyerek erkeklik çalışmalarının boşluklarından birisinin altını çizmiş, farklı-erkekliklerin deneyimlerine eğilme gereğini işaret etmiştir. Ayrıca eşcinsellerin, vicdani retçilerin, savaş karşıtlarının ve mevcut erkek egemen düzenle ‘hesaplaşan’ erkeklerin deneyimlerinin de ne anlama geldiğinin tartışılması gerektiğini vurgulamıştır (s. 309). Bu amaçla Sancar, görüşmelerin bir bölümünü, egemen erkeklik değerlerine karşı çıkan ve bunu değişik biçimlerde anlatan ve politik hale getirmeye çalışan erkeklerle yapmıştır. Böylece onların egemen erkeklik değerlerinden nasıl incindiklerini bizzat onların anlatılarından izlemeye çalışmıştır. Bu görüşmeler sonucunda Sancar karşı erkeklikleri: Kadınlarla empati kuran, kadınları anlayan erkekler ve erkek egemenliği ile yüzleşen erkekler biçiminde sınıflandırmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda, Türkiye’de erkekliklerin toplumsal sınıflar, etnik ve dinsel cemaatler, yaş ve meslek grupları ve bedensel özelliklere göre değişen konumları olduğu kanısına varılmıştır.

Erkeklerin deneyimleri üzerine daha çok tartışma ihtiyacından yola çıkan bir başka çalışma olan *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* kitabında ise, Pınar Selek (2013),

kültürel/toplumsal bağlamın etkisiyle şekillenen cinsiyet kalıplarının değişmeyen kategoriler olmadığını söyler. Selek, belli bir örneğe bakarak kimi ipuçları yakalama hedefiyle ‘askerlik hizmeti’ ne odaklanmış ve bir sözlü tarih çalışması yapmıştır. Bu çalışmayı Adana, Adapazarı, Ankara, Antep, Artvin, Bursa, Denizli, Diyarbakır, Elazığ, İstanbul, İzmir, Konya, Samsun, Tekirdağ, Trabzon ve Tunceli’de; sınıfsal, kültürel, ideolojik farklılıkların, farklı görüş açılarının ve deneyimlerin temsiliyetini göz önüne alarak, çeşitli yaşlardan ve mesleklerden 58 erkekle gerçekleştirmiştir. Selek, görüşmelerin sonuçlarını değerlendirirken, ‘toplumsal olarak kurulan diğer erkeklik mekanizmaları gibi, askerliğin de, erkekler üzerinde mekanik etkiler yaratmadığı ortaya çıkmıştır’ der. Bu durumun, yapılan yorumların ve benzer hikayelerden çıkarılan sonuçların farklılığında açıkça görüldüğünü belirten Selek, gene de binlerce sayfalık anlatılardan bazı ortak sonuçlar da çıkarmanın mümkün olduğunu belirtir (s. 208).

Selek erkeklerin, kimi zaman, kendi ‘yazgılarına’ karşı, çeşitli direnme noktaları ve stratejileri geliştiriyor olduğunu söylerken, bunun genellikle bütünlüklü bir hesaplaşmaya yol açmaması, iktidarla kurdukları bağ nedeniyle, erkeklerin, rollerinin resmi gereklerinden kurtulabilecek, maskelerini tek başlarına çıkarabilecek zihinsel ve duygusal açıklığı bulamadıklarını belirtiyor. Bu durum, Sancar’ın ‘bu ne biçim erkeklik’ diye eleştiren çok sayıda erkekle karşılaşmanın zor olması durumuna da açıklama getirmiş olabilir (s. 303).

Sancar ve Selek’in vardıkları bu sonuç aynı zamanda ‘ne kadar erkek erkeklikten muzdarip?’ sorusunu gündeme getiriyor. Bu soruyla yola çıkan Yasemin Akis, *Profeminist Men: Disguised Allies of Feminism In The Academia?* (2006) adlı yüksek lisans tezinde profeminist erkekler üzerine yoğunlaşıyor. Tez çalışmasında esas olarak erkek egemenliğini inceleyen ve eleştiren daha çok erkeğin olduğu fark edilse de, bu kişilerin ataerkilliğe karşı mücadele vermek için ataerkillikle kurdukları ilişkiyi değiştirmeye ne kadar açık oldukları sorusu üzerinde duruluyor. Çalışmada, akademik olarak erkek egemenliğiyle mücadele eden erkekler feminizmin gerçek müttefikleri olabilir mi temel sorusunun ‘evet’ ya da ‘hayır’ biçiminde değil, erkeklerin değişiminin izlenerek cevaplanması tercih edilmiştir. Bu sebeple erkeklerin feminizmle ilgili düşünce ve duruşlarını anlamak için on üç erkekle derinlemesine görüşme yapılmıştır. Akis, kendilerini sadece feminist olarak tanımlamakla yetinen erkeklerle görüşmeyi verimli bulmamış, ataerkil sisteme karşı

mücadelede ciddi niyet ve çaba göstermiş kişilerle görüşmeyi tercih etmiştir. Bu bağlamda akademide feminist meseleleri çalışmayı seçmenin, onların ataerkil sistemi sorunsallaştırmayı amaçladıklarının göstergesi olabileceği kanaatine varmıştır. Akademinin erkek kimliğine sahip olduğu ve erkeklerin kolaylıkla feminist sohbetler yapamadıklarını, bu nedenle feminist çalışmalar yürütmenin bir tür eylem olduğunu ileri sürmüştür.

Çalışmanın sınırlılıklarından biri kadın çalışmaları içinde bulunan erkeklerin sayılarının azlığı, bir diğeri de görüşmelerin sadece heteroseksüel erkeklerle yapılmış olmasıdır. Her ne kadar son dönemde feminizmi destekleyen erkeklere ‘profeminist’ dense de araştırma grubundaki erkeklerin kendilerini ‘profeminist’ olarak tanımlamada şüpheleri olduğu gözlenmiştir. Araştırma grubunda görülmüştür ki erkekler ataerkilliğe karşı mücadele vermek için feminist kadınlara katılmak istemektedirler. Öte yandan erkeklerin ataerkilliğin kendilerine sağladığı kurumsal ayrıcalıklardan vazgeçmeleri ve ataerkillikle kuracakları ilişkiyi yeniden düzenlemeleri oldukça zordur. Görüşmeye katılan kadın çalışmaları ya da sosyal bilimler programlarından olan katılımcılar, erkeklerin patriarkal sistemin hem kadınların hem de erkeklerin üzerindeki kontrolünün farkında olmadıkları konusunda fikir birliğindedir. Katılımcılardan bazıları, erkeklerin patriarkal sistemin avantajlarını kullanmaktan mutlu olduklarını ve bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmak istemediklerini belirtmiştir. Patriarkal sistem için farklı tanımlamalar olsa da görüşmecilerin çoğunluğu kendilerinin ve toplumdaki diğer erkeklerin patriarkal sistemde yaşamaktan dolayı rahatsızlıkları ve tatminsizlikleri olduğunu açıklamıştır. Çalışmanın sonucunda anlaşılmıştır ki erkekler çeşitli yönlerden feminizmden etkilenmişlerdir ve bu etkileşim onların patriarkal sistem hakkında düşüncelerine ve sistem içindeki kendi pozisyonlarını sorgulamalarına yol açmıştır. Buna rağmen araştırma grubundaki katılımcıların çoğunluğu kendi erkeklik hegemonyalarını ortaya çıkarmalarının sancılı bir süreç olduğunda hemfikirdir.

Akis, Sancar ve Selek’in erkeklerle yaptıkları derinlemesine görüşmeler erkeklerin ataerkil sistemin çeşitli dayatmalarından rahatsız olduklarının görünür hale gelmesine katkı sağlarken aynı zamanda, Yıldırım Türker’in (2004) ‘Erk ile Erkek’ yazısında dediği gibi, “Erkten soyunabilmenin, bir hiç olabilmenin yolunu nasıl döşemelii?” sorusuna cevap arama ihtiyacını da beraberinde getirmelidir. Türker, sorduğu bu soruya erkeğin ataerkil sistem dayatmalarından kurtulmasını

‘özgürlük’ olarak adlandırarak; ‘erkeğin özgürlüğü, erkin her türünü sorgulayarak başlar. Erkin her türlü uygulamasından feragat edebildiği ölçüde özgürleşir, erkek’ diye cevap verir (s. 8). Tayfun Atay (2004) ise, ‘ Erkeklik’ en çok erkeği ezer!’ başlıklı yazısında önce kültürel bir kimlik ve edim olarak erkekliğin kurulma ve yapılanmasının bu haliyle hayli sorunlu, daha açıkçası, ‘yanlış’ olduğu konusunda mutabakat çerçevesinin oluşması gerektiğini belirtir ve bu yolda Türkiye açısından umudun hepten tükendiğini düşünmemek gerektiğine dikkat çeker (s. 29).

Bu umuda tutunan Ayşe Akaltun (2015), *Erkekler* kitabında sünnetle başlayan, askerlikle pekiştirilen ‘sert erkek’ kavramının erkeklerin hayatlarına ne kadar işlediğini, yüklenen rollerden memnun olup olmadıklarına dair sorulara cevap bulmayı amaçlar. Bu soruların yanı sıra ‘erkekler iktidarın dilini kullanmanın getirdiği kolaylığa teslim mi olmuşlar yoksa bu söylemlere karşı çıkan, verilen rolleri benimsemeyen, karşı çıkışın sesini yükselten bireyler var mıdır?’ sorusuna cevaplar bulmayı hedefler. Öte yandan erkeklerin ‘erkek’ dünyasını nasıl gördükleri ve gördüklerine karşı bir eleştiri dili geliştirebilip geliştiremedikleri de Akaltun’ un cevap aradığı sorulardandır. Kitabın ilk bölümünde otobiyografik yazılar, denemeler, incelemeler ve söyleşilerden yararlanılarak sporda, gençlik hareketlerinde, akademik çevrede, tipta ve edebiyattaki eril dilde erkekliğin inşasına bakılmıştır. Bu bölümde, Gündüz Vassaf, Mehmet Bozok, A.Adnan Akçay, Mahir Ünsal Eriş, Murat Taş’ın yazıları ile erkeklik ve sporun tartışıldığı Şükrü Keleş’in Sinan Güler ile yapılan ve 8 Mart’a erkek katılımının sorgulandığı Can Kaya ile yapılan söyleşiler yer almaktadır. Söyleşi yapılan kişilerden biri olan Mehmet Bozok, Erkekmuhabbeti grubunun SOGEP çatısı altında kuruluşunda danışmanlık da yapmıştır. İkinci bölüm ise Aslı Sihar, Onur Çalı, Deniz Dengiz Şimşek, Mert Fırat, Yavuz Ekinci, Fuat Sevimay gibi yazarların kurmaca metinlerinden oluşmuş, çocuklukta erkek öğretisinin dışında kalanların neler yaşadığına, toplumun, anne ve babanın erkekliği nasıl inşa ettiğine, boşanmanın baba olmayı nasıl etkilediğine dair çeşitli erkeklik söylemlerine değinilmiştir. Akaltun tüm bu anlatılardan, erkeklerin karşı çıktıkları, muhalif bir duruş ve dil geliştirdiklerinin söylenemeyeceği sonucuna varmıştır. Bununla birlikte, 2013 yılında Türkiye’de lisans düzeyinde erkeklikler üzerine ilk derslerden olan ‘Erkeklikler Sosyolojisi’ dersini açmış olan ve eleştirel erkeklik incelemelerinin yanı sıra feminizm, LGBTQI üzerine çalışmaları bulunan Mehmet Bozok, aynı kitapta yer alan röportajında, eleştirel erkeklik incelemeleri alanının dünyada ve Türkiye’de

toplumsal ve kültürel ilişkilerdeki erkeklik inşalarını iktidar ilişkileri bağlamında şiddet, cinsellik, spor, milliyetçilik, babalık gibi erkeklerin her alanına uzanan temalara odaklanarak eleştirel bir biçimde tartışmaya açtığını söyler (Akaltun, 2015, s. 35-36).

Erkeklik çalışmaları içinde, erkeklik farkındalığı yaratmak önemli bir unsurdur. Türkiye’de erkeklerin ne kadarının erkekliğini sorunsallaştırdığını anlamak ve ortaya çıkarmak toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına katkı sağlar. Bu amaca hizmet eden çalışmalardan biri Çağlar Çetin’in *Why Have There Been No Men Artists? Analyzing Awareness of Masculinities Through The Artworks Of ‘Men’ Artists Post 1990 In Turkey* adlı yüksek lisans tezidir (2013). Çetin tezinde, cinsiyet düzenine karşı çıkarılan ‘ses’ e odaklansa da, sanat dünyasının erkekliklere dair sessizliğine değineceğini belirtmiş ve erkek sanatçıların cinsiyet düzeni karşısında sessiz kalmalarının taşıdığı anlamlara da bakacağını belirtmiştir.

Çetin, ‘toplumsal cinsiyet farkındalığı’ kavramı üzerinden eleştirel erkeklikler farkındalığı kavramını geliştirmiş ve özel olarak, erkekliklerin inşasına ve sürdürülmesine odaklanmıştır. Çetin’in erkeklikler farkındalığı kavramı, toplumsal cinsiyet farkındalığının bir parçası olarak görülebileceği gibi özel olarak erkeklerin cinsiyet düzeni içerisinde kendi failliklerini ve cinsiyetlendirilmiş deneyimlerini sorgulamalarını vurgular. Çetin, toplumsal cinsiyet farkındalığı içerisinde, erkekleri ve erkeklikleri öne çıkaran böylesi bir ayrıma gitmiş olmasını, erkeklerin tarihsel ve sosyal konumlarını öne sürerek: erkeklerin kendilerini norm olarak kanıksamaları üzerinden kurageldikleri konumlarını göstermiştir. Erkeklerin cinsiyet rejimlerine karşı geliştirecekleri stratejilerin, ancak cinsiyet sorununu kişiselleştirmeleriyle mümkün olacağını belirterek erkeklerin, erkekliklerini sorgulamalarının önemine işaret etmiştir. Burada bahsedilen erkek kategorisi, hangi erkekliği performe ettiklerinden bağımsız olarak tüm erkekleri içermektedir. Erkeklikler farkındalığı, hegemonik, suç ortağı/iş birlikçi, ikincil konuma itilmiş ve marjinal erkeklikleri performe eden tüm erkekler için kavramsal bir sorgulama alanı açmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda, erkeklerin kendilerini sorgulanabilir ve değişebilir kılmak adına sürekli göstermeleri gereken çabaya – tam da bu sebeple kendilerini cinsiyet düzeninin uygulayıcıları olarak görünür kılma çabalarına – dikkat çekmeyi hedefler. Çetin bu alandaki literatüre yeni bir kavram kazandırmasının yanı sıra son

yıllarda erkeğin krizde olduğunu belirtmek için kullanılan ‘erkeklik krizi’ tanımlamasını da şu şekilde eleştirir:

‘bugün’ kelimesi bizi, sanki daha önce her şey yolundaymış gibi bir sonuca götürür – ki bunun doğru olduğunu kabul etmek mümkün değil. Geçmiş romantize etmek, geçmişteki erkek egemenliğini ve cinsiyet ayrımcılığını da romantize etmek anlamına gelir... bence daha önemlisi, erkekler kendi krizlerine çözüm bulmak yerine erkeklik sorunuyla mücadele etmelidirler. Çünkü, hegemonik erkekliğin kendi yaşamlarında sebep olduğu sorunları çözmek için yola çıkan erkekler, başka cinsiyet rejimlerinde, başka erkeklikleri performe ederken kazanacakları gücün ve konforun peşinde olabilirler (s. 43-44).

Çetin’in araştırmasında, kadınların toplumsal cinsiyet çalışmalarına olan katkılarının erkeklere nazaran daha fazla olması durumunun sanatçılar arasında da benzerlik gösterdiğini görebiliyoruz. Çetin bu duruma erkek sanatçıların ya da küratörlerin cinsiyet tartışmalarına katıldıklarını fakat genellikle kadın sanatçıların pratiklerinden veya bedenlerinden bahsettiklerini ve kendi erkeklikleri hakkında konuşmadıklarını belirterek açıklık getirmiştir. Çetin’ in vardığı bu sonuç Beauvoir’ ın erkekliğin, kendi cinsiyetinden bahsetmeyip başkalarının örneğin kadınların, çocukların v.b cinsiyet özelliklerinden bahsederek kurulan bir iktidar konumu olduğu fikriyle paralellik göstermektedir. Buradan yola çıktığımızda, Çetin’in çalışmasındaki erkek sanatçıların, sanat eserleri aracılığıyla erkekliğin iktidar konumunun taşıyıcılığını yaptıklarını söyleyebiliriz.

Araştırmada, erkekler tarafından; Türkiye’de 1990 sonrasında üretilmiş ve sergilenmiş; konuyla erkeklikler arasında en az bir bağlantı ve/ya kesişme noktası sunan/sunma niyetinde olan; erkek ve erkeklik temsilleri üzerinden sanatçının kendi erkekliğini ya da kurumsal ve bireysel pratikler çerçevesinde erkeklikler mefhumunu eleştiriye açan güncel sanat çalışmaları incelenmiştir. Cinsiyet bağlantılı tüm sanat eserlerinin irdelenmediği özenle vurgulanmış; cinsiyet düzenini ve erkek egemenliğini eleştirirken aynı zamanda gizli ya da açık biçimde cinsiyetçi öğeler barındıran sanat yapıtları da eleştirel erkeklikler farkındalığı kapsamında değerlendirilmemiştir. Erkek sanatçılarda eleştirel erkeklik farkındalığı eksikliğini

görünür kılmak için Ahmet Ögüt ve Şener Özmen'in Boyama Kitabı (2004), Erkan Özgen'in Adult Games (2004) adlı video çalışması, Bülent Şangar'ın İsimless (Baba Nasihatı) (1995-2008) adlı çalışması, Selim Birsell, Erdağ Aksel, Servet Koçyiğit'in Mavi Taraf Yukarı (2005) adlı yapıtı, Hüseyin Bahri Alptekin, In Vagina Veritas'ta (1999), Tunç Ali Çam'ın Bir Sanat Eseri Sik (2002) adlı yapıtı, Serkan Özkaya'nın 1999 tarihli Bitmez Tükenmez Kaynak Olarak Sanatçı adlı yapıtı, Serkan Özkaya ve Ahmet Ögüt: On Bir Karpuz Taşıyan Türk Anıtı, Yüksel Arslan: İnsan II ve İnsan III dizisinden Artur'ler, çalışmaları, Batu Bozoğlu'nun Ödev: Günümü Gün Et adlı ilk kişisel sergisinde gösterdiği Erkek Ol! (2012) başlıklı çalışması incelenmiştir. Çetin, örneklerin hiçbirinin erkekliklerle eleştirel bir ilişki kurmadığını iddia etmiş; bu yapıtların cinsiyet rejimleriyle bağlantılandırılacak unsurlar içerseler bile eleştirel erkeklikler farkındalığı taşımadıklarını belirtmiştir. Çetin, bölümdeki örneklerin ülkedeki erkek sanatçıların yapıtlarında ve beyanlarında karşımıza çıkan maço duruşlara, seksist unsurlara, homofobik ve heteronormatif yaklaşımlara dair okuyucunun fikir sahibi olması açısından önemini belirtmiştir. Erkek egemenliğini sorgulayan, eril ideolojinin değerlerini yıkıma uğratmayı deneyen, alternatif cinsellikler ve alternatif erkeklikler öneren sanat çalışmalarına örnek olması açısından; Kutluğ Ataman'ın Ruhuma Asla (2001), Taner Ceylan'ın Sıkıntı ve Gökkuşluğu (2004), Murat Morova'nın Âh Min'el Aşk-ı Memnû (2004) ve Erinç Seymen'in Erkekler Kulübü (2004) adlı eserlerini incelemiştir. Bu sanatçıların, Türkiye güncel sanatında 2013 yılı başlarına dek eleştirel erkeklik farkındalığı sunan nadir ve yegâne örnekler ürettiklerini iddia etmiştir. Çetin' e göre bu çalışmalarda, erkek sanatçıların militarizm, milliyetçilik ve kamusal alan gibi konulara değinmiş olursa da en çok queer ve/ya eşcinsel bedenler üzerinde durulduğu, heteronormativiteye karşı stratejiler önerdiklerini görülebilir.

Çalışmanın sonunda, Türkiye'de güncel sanatta cinsiyet rejimlerine nadiren değinildiği, erkekliklere değinildiği zamanlarda da homofobi ve kadın düşmalnığını önemsenmeyebildiğini, hatta masumiyet kavramıyla ilişkilendirebildiği görülmüştür. Sanatçıların ya da küratörlerin kendi erkekliklerini sorgulamalarına ve eleştirmelerine ise hiç rastlanmamıştır.

Yapılan araştırmanın sonuçları bu şekilde belirtildekten sonra çalışmanın erkeklik literatürüne diğer bir katkısının sorduğu sorular ve çözüm önerileri olduğu söylenebilir. Bu sorular şunlardır:

‘Bir erkek sanatçı, feminizm, LGBTİ ve queer hareketlerinden ne öğrenebilir?’

Eril tahakküme karşı eleştirel kimlikler geliştirmek adına, kendi gündelik ve sanatsal pratiklerine feminist stratejileri nasıl uyarlayabilir?’

Çetin, kimliğin sabit ve tekil olmadığını hatırlatarak erkeklerin de cinsiyet kimliğinin değişkenliğiyle alakalı bir strateji arayışına girebileceklerini söyler. Eleştirel erkek hareketlerinin mağdur ve fail kitlelerle empati kurmayı feminizmden öğrenebilecekleri arasında görür. Çalışma her ne kadar erkek sanatçıların erkeklik farkındalığını anlamaya yönelik yapılmış olsa da ortaya çıkan sonuçlar erkeklik literatürüne katkı sağlamaktadır. Çetin’e göre var olan cinsiyet düzenini yıkıma uğraticı stratejiler geliştirebilmeleri için, erkeklerin bu düzende imtiyaz sahibi olan cinsiyetlerini görünür ve kendi failliklerini sorgulanır kılmaları bir başlangıç noktası olabilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemli unsurlarından biri olan erkeklerin de bu sürece katılmaları gerekliliğini göz önünde bulundurduğumuzda, sanatın da bu katılma yollarından biri olduğunu söyleyebiliriz.

Tüm bu çalışmalar erkeklik çalışmalarının çeşitli sorularına cevap verirken aynı zamanda alanın genişlemesine de katkı sağlamışlardır. Bahadır Türk’e (2007) göre erkeklik ve iktidar ilişkisinin kendisini hangi kalıplar içinde gösterdiği ya da başka bir deyişle eril tahakkümün hangi süreçler içinde somutlaştığı da alanın temel sorularındandır (s. 1). Schinkel (2003) eril tahakkümü, erkekler ve kadınlar arasındaki ilişkideki eşitsizliğin bir dizi karmaşık etki sonucu sürekli olarak yeniden üretildiğini ileri süren bir çalışma olarak tanımlar (s. 73). Eril tahakküme bir başka tanımlama da ‘belirli erkek gruplarının güç ve zenginliği nasıl ellerinde tuttukları, tahakkümü yaratan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıklarını ve yeniden ürettiklerini anlamaya yönelik olarak oluşturulmuş bir kavramdır’ şeklindedir (Carrigan vd., 2002, s. 112). Türk, eril tahakkümün hangi süreçler içinde somutlaştığına Pierre Bourdieu ve onun kavramsal dünyasından bakmayı dener. İstanbul Teknik Üniversitesi’nin düzenlediği Pierre Bourdieu: Sosyal Bilimlerde Açılımlar Konferansı (3-4 Mayıs 2007)’nda sunulmuş bir bildiriye gözden geçirerek *Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu* adlı makaleyi yazar. Makale, Bourdieu’nun, ‘eril tahakküm’ kavramını düşünürken ne gibi olanaklar sunabileceğinin ve eril tahakkümü Bourdieu üzerinden okumanın erkeklik çalışmalarının konuya yaklaşımının sınırlarını nasıl

genişletebileceği sorularına cevap aramaktadır. Makalenin amacı ise Pierre Bourdieu'nun genel kavramsal setine (habitus, doxa, pratik, saha, sembolik sermaye, sembolik şiddet ve sembolik iktidar) özel bir vurguyla erkeklik çalışmalarının tahakküme ilişkin açtığı tartışmaları Bourdieu üzerinden yeniden düşünmektir. Türk, erkeklik çalışmalarının anahtar kavramlarından olan hegomonik erkekliğin Bourdieu'nun eril tahakkümde çizdiği çerçeve üzerinden okunmasıyla zenginleşeceğini ayrıca Bourdieu'nun hegomonik erkekliğe giden yolda ikna ve rıza pratiklerinin üretilmesinde sembolik şiddetin rolünü düşünmemizi sağlayacağını savunmaktadır. Makalenin sonunda Türk, farklı coğrafyalarda, farklı tarihsel dönemlerde, farklı toplumsal boyutlarda farklı biçimlerde ve ölçülerde işleyen eril tahakkümün ya ortadan kalkacağını ya da varlığını devam ettireceğini söyler. Eril tahakkümün üstesinden gelmek için ise yapılması gereken ilk şeyin bu tahakkümün nasıl işlediğini ve bu muazzam gücün kaynaklarının nerede olduğunu bulmak gerekliliğine dikkat çeker.

Erkeklik çalışmalarının bir amacı da ataerkilliğin her iki cinse yaşattıklarını anlamaktır. Ataerkilliğin kadınlara ne ifade ettiği, kadınları hangi yönlerde etkilediği yapılmış çalışmalarla ve günlük hayattaki gözlemlerimizle bir derece açığa çıkmış olsa da erkek egemen sistemin erkeklere ne ifade ettiği henüz çok bilinmemektedir. Deniz Kandiyoti (1997) 'Ataerkilliğin anlaşılabilmesi için merkezi bir konumu olan erkek kimliklerinin sorgulanması konusunda, bugüne kadar sistemli bir çalışma yapılmamış olması, açıklaması zor bir olgudur' diyerek erkekler ve erkeklerin deneyimleri üzerine yeterince çalışma olmadığına dikkat çeker (s. 171) Kandiyoti'nin bu tespitinden sonra geçen yıllar içerisinde erkeklik çalışmaları giderek artmıştır. Tayfun Atay (2014) "ne kadar erkeğin 'erkeklik'ten muzdarip olduğunu, kendini 'erkeklikten sakınma' yolunda ne ölçüde çaba harcadığını, yine de sonuçta çaresizlik içinde erkeklik 'üretme' durumunda kaldığını çok fazla bilemiyoruz" der ve erkeklerin bu durumu kolay kolay ve sıklıkla dile getiremiyor olmalarına bağlar (s. 13). Pınar Selek, *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (2013) kitabında erkeklerle yapılan görüşmelerin büyük bir çoğunluğunun erkekler arası bir ortamda gerçekleştiğini çünkü erkeklerin, kendi deneyimlerini doğrudan bir kadına anlatmasının zorluğundan bahseder (s. 12). Selek kitabında, 'tabu' olmayan ama korkulan bir konu olan askerlik deneyimlerine değinmiş olsa da erkeklerin özellikle duygularından açıkça bahsedemediklerini ve kendi özellerine dair kadınlar kadar

rahat konuşmadıklarını söyler (s. 13). Demez (2004) de erkeklerin duygularını paylaşmadıkları genel yargısına katılır ve bu duruma, erkeklerin kimlikleri gizleyebilme olanağının, yüz yüze konuşulmayan bir çok duygunun sorgulanması için İnternetin uygun ortamı hazırladığından bahseder (s. 197). İnternet aynı zamanda, hiyerarşik bilgi akışı ve haberleşme yönünü tersine çevirme imkanı yaratıp, değişik sosyal grupların bilgi alışverişini ve etkileşimini sağlar. Bu anlamda da İnternetin, haberleşme aracı, depolama birimi, karşılaşma mekanı, bilgi kaynağı olarak dönüştürücü bir ortam olduğu iddia edilebilir (Kibby, 2001, s. 1) Ayça Alemdaroğlu ve Neslihan Demirtaş (2004), sanal alandaki anonimlik durumunun erkeklere ‘gerçek’ hayattan bağımsız davranma imkanı sunduğunu belirtirler ve İnternette cinsiyet kimliklerinin tezahürünü anlamının toplumda cinsiyete dair var olan ve değişen tanımları, değerleri ve kategorileri anlamak açısından önemli olduğunu eklerler (s. 213-214). Demez (2004) bu anlamda İnternetin sosyal bilimlerce izlenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini, çoğu zaman akademik yaşamın gözden kaçırabildiği bazı gelişmelerin ve tepkilerin çıkış noktalarını ve kaynaklarını kavramak açısından bu alanın önemli olduğunu düşünmektedir.

Türkiye’de farklı erkeklik talepleri olan, erkeklik farkındalığı yaratmaya çalışan gruplar var ve bu gruplar çalışmalarının büyük bir bölümünü bloglar, forumlar, Facebook gibi çeşitli sosyal medya platformlarında sürdürmektedir. İnternetin organize edici gücünü göz önüne aldığımızda toplumsal dönüşümlerin yaşanabileceği bir alan olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda, İnternet geleneksel erkeklik söylemlerine karşı çıkan, verilen rolleri benimsemeyen, erkin uygulamalarından vazgeçmiş ya da vazgeçmeye çalışan bireylerin gün yüzüne çıkması için bir imkan olarak değerlendirilebilir. Mehmet Bozok da, eleştirel erkeklik incelemelerinin günümüzde akademi dışında da tartışmalar, bloglar ve sosyal medyadaki paylaşımların yanı sıra forumlar ve tartışmaların da katkısıyla giderek daha da geliştiğine ve geniş kesimlere yayıldığına dikkat çekmiştir (Akaltun, 2015, s. 35-36). Bu çalışmada erkeklik çalışmaları adına Türkiye’de ilk kurulan gruplar arasında olan ve kendilerini erkek egemenliğine, transfobiye, bifobiye, türkülüğe, cinsiyetçiliğe, homofobiye karşı bir erkeklik çalışma grubu olarak tanımlayan erkekmuhabeti adlı grup ile eleştirel erkeklik çalışmalarına olan ilginin ve de konuyla ilgili farkındalığın artması için çalışmalar sürdüren erkekmuhabeti grubunun Facebook paylaşımları örneklem alınarak sosyal medyada erkek

egemenliğine karşı bir duruşun var olup olmadığı varsa ne derece, hangi anlamda var olduğuna bakılmıştır. Şu ana kadar alan içerisinde yapılan çalışmalar erkeklerin, erkeklik farkındalıklarının yok denecek kadar az olduğunu, erkeklerin iktidar olma durumlarının dezavantajlarını da yaşadıklarını çok dile getirmediğini göstermiştir. Segal (1992), erkeklerin, erkekliklerini sorgulamaları, toplumsal cinsiyet çalışmalarına katılmaları konusunda ümitlidir ve bozguncu kötümserlikle budalaca iyimserlik arasında bir yol açmanın mümkün olduğunu söyler (s. 23). Sosyal medya oluşumları, erkeklerin erkekliklerini daha açık bir şekilde sorgulama fırsatını sağlayabilir. Takip eden bölümde bir sosyal medya platformu olarak Erkekmuhabbeti oluşumunun Facebook sayfasındaki paylaşımları ve etkileşimleri bu bağlamda tartışılmıştır.

4. BİR İFADE ALANI OLARAK İNTERNET ve ERKEKMUHABBETİ

4.1 Bir İfade Alanı Olarak İnternet

İnternet, zaman ve mekan sınırlarını bulanıklaştırarak çok yönlü bir iletişime olanak tanınması, insanların kendilerini daha kolay ifade edebildikleri bir ortam olmasının yanı sıra hızlı ve ekonomik olma yönüyle bugün hızla yayılan bir iletişim aracı olmuştur. Günümüzde sıradan insanlara kendi fikirlerini paylaşabilme imkanı sunması sebebiyle İnternet, geleneksel medyadan ayrılmaktadır. Underwood (2002) İnternetin tartışma ve bilgiye dayalı bir eleştiri forumu, bireylerin ve grupların görüşlerini ifade edebilecekleri bir kanal sağlamakta olduğunu söyler (s. 130). Kırçelli (2011), bireylerin toplum içinde çatışmalı olduğu konularda beden ve mekan belirleniminden, hatta cinsiyetlerinden dahi bir düzeyde arınarak eylemde bulunma olanağı bulmalarının onların sosyal ağlara yönelmelerinde etkili bir faktör olduğunu belirtirken bu ağların bireylere farklı kimlikler kurma, değiştirme ve bu kimlikleri deneyimleme imkanı sunduğunu da hatırlatır (s. 3). Sosyal medya ağlarının kullanımı bu ve buna benzer nedenlerle gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Diğer taraftan İnternet var olan erkeklik, kadınlık tanımlamalarından farklı erkeklik ve kadınlıkların söylemsel olarak dolaşıma sokulmasına uygun bir sanal mekan sunmaktadır. Sanal mekanlar toplumda her hangi bir yönleriyle kendilerini ifade edemeyen bireylere alternatif bir ifade alanı da vermektedir. ‘Kimliksizleşme’ ve ‘bedensizleşme’ fırsatı sunan bu mekanlar insanların toplumsal bazı değerleri daha rahat eleştirmelerine, kendi fikirlerini ve deneyimlerini paylaşmalarına vesile olmaktadır. Kimi Facebook grupları da bu özellikleri taşımaktadır. Erkekmuhabbeti grubu STK olmasının yanı sıra 2013 yılı itibariyle Facebook üzerinden ‘farklı erkeklikler mümkündür’ fikriyle paylaşımlarda bulunmaya başlamıştır. Amaçlarından biri de erkeklerin erkekliklerini sorgulayacakları, kendileri hakkında konuşabilecekleri bir alan yaratmaktır. Facebook’ ta ortaya çıkan etkileşim sadece sanal ortamda kalmayabilmektedir. Örneğin erkekmuhabbeti grubu düzenledikleri atölye çalışmalarını Facebook üzerinden duyurmuş ve bu şekilde katılımcı sayılarını arttırmış, bu sayede farklı kimliklerin, kültürel formların dolaşıma sokulması hızlanmıştır. Kırçelli İnternetin bu işlevini şöyle değerlendirmiştir:

İnternetin bu işlevi yeni toplumsal ve bireysel ilişki biçimlerinin, yeni kimliklerin, yeni kültürel formların oluşmasını olanaklı hale getirdiği gibi, bunun da tersinden etkileşim içinde bir küresel kültürün inşasını mümkün kıldığı ileri sürülebilir. Toplumsal cinsiyet konumunu belirleyen özelliklerin doğal olmayıp kültürel olarak yeniden üretilen süreç olduğu vurgulanarak, kadınları bir araya toplayan hatta politik söylemlerin yer aldığı sanal örgütlenme gündelik hayata taşınmaktadır (s. 109).

Buna benzer olarak Binark ve Bek (2010) de şöyle demektedir:

Topluma ilişkin ipuçları sağlayabilen bir harita olarak okunabilen medya sadece kendisini öncelediği savunulan ekonomik, siyasal ve toplumsal dinamikler tarafından belirlenmeyip bu dinamikleri değiştirebilecek bir potansiyele de sahiptir. Yani, medya, toplumdaki güç ilişkilerini yansıtır, ama aynı zamanda bunları yeniden üretir, değiştirir, başka biçimlerde kurar. Bundan ötürü medya, kadın bakış açısından ve kadınlar için üretim şeklinde somut müdahalelerin gerçekleştirilebileceği bir alan olarak ele alınarak, kadınların hayatlarını değiştirme çabasında da önemli bir araç olabilir (s. 155).

Buradan yola çıkarak sosyal medyanın kişilere yeni alanlar sunarken bu alanlarda şekillenen bazı düşüncelerin gerçek hayata uyarlanmasına da katkıda bulunduğu sonucuna varılabilir. Kadın çalışmaları gibi erkeklik çalışmaları da İnternetin bu yapısından fayda sağlayabilir ve farkındalık yaratma süreçlerini hızlandırabilir ancak bu noktada göz önünde bulundurulması gereken bazı tespitler var. İnternet duyguların daha kolay paylaşılacağı bir ortam sağlamasına rağmen, yapılan bazı çalışmalar, erkeklerin kendilerinden bahsetmelerinin, kadınların kendilerinden bahsetmelerine kıyasla daha nadir gözlenen bir durum olduğunu göstermiştir. Çelebi (2009), Schler vd. (2005) yaptıkları araştırma kapsamında blogger.com dan belli bir tarihte, cinsiyet belirtilen blogları incelemiştir. Bu inceleme kadın blogcuların erkek blogculara göre kişisel hayatlarını daha çok ifşa etmekte ve daha kişisel bir yazım stili kullanmakta olduklarını göstermiştir (s. 68). Bu konuda yapılmış olan çalışmalardan bir diğeri Trammell vd (2006) tarafından yapılmıştır. Polonya'daki bloglar üzerine yapılmış olan bu araştırma sonucunda, kadınların erkeklere oranla daha çok sosyal etkileşim aradığı saptanmıştır. Blog konuları bakımından da,

kadınlar günün özeti, anı ve duygularını paylaşıırken, erkekler ise hobi ve ilgi alanlarını paylaşmaktadırlar (s. 712). Bu çalışmalar farklı coğrafyalarda ve farklı dönemlerde yaşayan erkeklerin çoğunun kadınlara göre kendileri hakkında konuşmaktan daha az hoşlandıklarını göstermektedir. Bu nedenle kanımca erkeklerin, erkekliklerini sorgulayıp toplumsal cinsiyet çalışmalarında aktif olarak yer alabilmeleri için önce kendilerinden bahsetmeye başlamaları gerekmektedir. Erkeklerin kendilerine dair konuşmaya başlamalarının feminist hareketin bakış açılarını zenginleştirecek, eşitlik taleplerini daha sağlam zemine oturtma fırsatı verecek olma olasılığından bahsedilebilir. Çünkü Direk (2016)'in sorduğu şu soru önemlidir:

Eşitlik feminizmi de kadınlarla erkeklerin eşitliğini savunurken sınıf, ırk, etnisite, eğitim, cinsel yönelim ve başka etkenlerden kaynaklanan farklılıkları göz ardı etmiştir. bell Hooks' un 1984'te sorduğu soruyu hatırlamak gerekir: kadınlar hangi erkeklerle eşit olmak istiyorlar? (s. 15)

Erkeklerin, kendilerini anlatmalarıyla, tek tip olmadıkları görülecektir. Erkekmuhabbeti de sosyal medyanın avantajlarından faydalanarak bu durumun anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamakta ve aktivist bir özellik taşımaktadır.

Bununla birlikte, internet ve sosyal medyanın sağladığı imkanlara rağmen aktivizm ruhuna uygun olmadığına dair görüşler de mevcuttur. Sarphan Uzunoğlu (2016), Baumann'ın sosyal medya ile ilgili şu görüşlerine dikkat çeker:

Sosyal medya bize diyalog kurmayı öğretmiyor, çünkü anlaşmazlıktan kaçınmak çok kolay. Ancak insanların çoğu sosyal medyayı bir araya gelmek veya ufuklarını genişletmek için değil, tam tersine, kendilerine kendi seslerinin yankıları olan sesleri duyacakları, kendi yüzlerinin yansıması olan yüzleri görecekleri bir konfor alanı yaratmak için kullanıyor. Sosyal medya çok kullanışlı ve keyifli bir tuzak (s. 31).

Uzunoğlu, bu görüşün sosyal ağlar üzerinde çalışanlar arasında her geçen gün daha fazla popüler olduğuna; ancak bu popülerleşen görüşe de her şey gibi eleştirel gözle bakıp alternatif stratejiler geliştirme gereğine dikkat çeker. Bu konu üzerine eğildiğinde Uzunoğlu (2016), Facebook ile ilgili olarak şunları söylemektedir:

Şu kesin ki Facebook, Türkiye’deki politikaları ve özellikle de devletçilik, müstehcenlik gibi kavramlara dair tutucu yaklaşımıyla çağdaş sosyal hareketlerin kolay kolay tutunabileceği bir mekan değil. Özellikle de anonimlik politikaları ve yalnızca gerçek kişilere destek hizmeti sağlamak konusundaki yaklaşımları, Facebook’ ta aktivist bir ‘avatar’ inşa edenlerin işlerini oldukça zorlaştırıyor (s. 31).

Çalışmada, sosyal medya ve internet üzerine olan bu bakış açılarını da göz önünde bulundurarak, Erkekmuhabbeti grubunun Facebook üzerinden yaptığı paylaşımlar analiz edilmiştir.

4.2 Erkekmuhabbeti Grubu Hakkında

Grup erkek muhabbetlerinin, mevcut cinsiyet kurgusunun üretilip içselleştirilmesinde önemli bir rolü olduğu kanısıyla erkeklik hakkında eleştirel sohbetler gerçekleştirebilmek için 2010 yılında SOGEP (Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi) çatısı altında kurulmuştur. SOGEP genç kadınlar üzerine çalışmalar yürütürken bu çalışmalarda yer alan erkeklerin de bir şeyler yapmak istemesi üzerine öncelikle bir STK projesi olarak ortaya çıkmıştır⁶. Grup dört kişi tarafından kurulmuş, daha sonra üye sayısı üçe inerek azalmış ve 2013 yılına gelindiğinde Facebook üzerinden paylaşım yapan bir erkek ve bir kadın olarak varlığını sürdürmüştür. Paylaşımların yüzde doksanından fazlası erkek tarafından yapılmıştır. Kadın paylaşımcı 1985 doğumludur. Siyaset bilimi doktorasını yarıda bırakıp yurtdışında antropoloji yüksek lisansına başlamış öncesinde ise çeşitli projelerde görev almıştır. Erkek paylaşımcı olan Bilhan Gözcü, 1986 doğumludur. Makina Mühendisliği bölümünü bırakıp felsefe okumaya başlamıştır. Önce bir Sivil Toplum Örgütü’nde yönetici asistanlığı yapmış daha sonra feminist bir Sivil Toplum Örgütü’nde proje yöneticiliği yapmıştır. Bilhan Gözcü, grubun daha hızlı karar almak ve harekete geçebilmek için küçük kalmanın kendi tercihleri olduğu bilgisini vermiştir⁷. Grubun 20.12.2016 tarihi itibarıyla sayfa beğeni sayısı 6517’ dir. Grup kuruluş amacını ve hedefini şu şekilde ifade etmektedir:

Erkekliği sorgulamaya başladık, kendimizdeki ataerkil yönlerin farkına vardık ve bu değişimi paylaşmak için bir çalışmaya giriştik. Çünkü bir

⁶ 22.12.2016 tarihinde Mehmet Bozok ile yapılan yazışma

⁷ 19.01.2017’ de Bilhan Gözcü ile yapılan yazışma.

araya gelmemizin sebebi sadece bireysel bir eleştiri ortamı oluşturmak değildi. Umuyoruz ki zamanla, ataerkil anlamda ‘erkek olmak’ istemeyen ve erkekliğin sınırlarını toplumsal cinsiyet eşitliği doğrultusunda yeniden kurmak isteyenlerin bir araya geldiği daha kalabalık bir grup oluruz⁸.

Grup erkekliği rahatça tartışamamalarını, cinsel yönelim, cinsel kimlik ya da cinsiyet temelli ayrımcılıkla mücadele eden oluşumlarda ve sivil toplum örgütlerinde, ataerkil zulmün dolaylı ya da doğrudan parçası olmanın getirdiği erkekliğe bağlamaktadır. Bu konuda bireysel çabaların yetersizliğini ise şu şekilde ifade etmektedir:

Kendimizi ifade etmeye, başka erkeklerin de erkekliklerini nasıl yaşadıklarını öğrenmeye ihtiyacımız vardı. Erkekliğe karşı mücadele ediyorduk ancak bireyselliğin sınırları da yetersiz kalabiliyordu. Zira kolektif bir üretim alanı olan ataerkil erkekliklere karşı bireysel olarak verilebilen en radikal tepki dışta kalmak oluyordu. Artık dışta kalanların oluşturduğu bir alana ihtiyacımız olduğunu düşündük. Tüm bu nedenlerle, feminist ve queer hareketleri tarafından sorunsallaştırılan erkekliğin, erkekliği sorunsallaştırmış özneleri bir araya gelip kendilerini ifade etsinler, mağduriyetlerini fark edip faili oldukları düzenle yüzleşsinler isteğiyle yola çıktık⁹.

Grup, mevcut cinsiyet düzeninden mutlu olmadıklarını belirtirken değişimin mümkün olduğunu çünkü biyolojinin kader olmadığını, bir kurgunun parçası olduğunun farkında olduklarının altını çizer ve bu değişimi gerçekleştirmek için yola çıktıklarını dile getirir. Erkekler hakkında sahip oldukları kanı ise erkeklerin ‘üstünlük’ ve ‘egemenlik’ adına kadınlar ve queer bireyleri türlü yollarla ezen ve bu duruma suç ortaklığı eden canavarlar haline geldikleri yönündedir. Yıllar boyunca ataerkil bireyler olarak davranmayı içselleştirmiş erkeklerin değişmesinin uzun soluklu ve istikrarlı bir mücadeleyle sağlanabileceğinin farkındalığını grubun metinlerinde görmekteyiz.

---

⁸ <https://www.facebook.com/erkekmuhabbeti/?fref=ts>

⁹ <https://www.facebook.com/erkekmuhabbeti/?fref=ts>

Kadınlar tarafından ataerkilliğin niçin ortadan kaldırılması gerektiği, kadınların bu sistemden gördükleri zararlar çokça dile getirildi. Erkeklerin ataerkillikle olan sorunları ise grup tarafından şu şekilde ifade edilmektedir:

Ataerkillik hem kadınlara ve queer bireylere, hem de heteroseksüel erkeklere derin zararlar verir. Ataerkil toplumsal yapı, erkek egemenliğini kurmak ve yeniden üretmek adına kadınları ve queer bireyleri ezmesi ve ikincilleştirmesi nedeniyle insanlık dışıdır. Diğer yandan ataerkillik, heteroseksüel erkeklere de, kadınlar ve queer bireyler kadar olmasa da derin zararlar vermektedir¹⁰.

Erkeklerin ataerkilliğin ortadan kalkması için başvurabilecekleri en makul yol (pro)feminizm olarak işaret edilmektedir. Bu aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin nasıl sağlanacağına dair görüşleri hakkında da ipucu vermektedir. Çünkü (Pro)feminizm, erkekler değişmeden ataerkilliğin ortadan kaldırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın mümkün olmadığını belirtir.

Grubun danışmanı olan Mehmet Bozok' un hazırlamış olduğu Soru ve Cevaplarla Erkeklikler çalışması gruba yol çizmiştir. Grubun kuruluş amacı erkeklerden bahsetmek, erkeklerin kendileri hakkında konuşmalarını sağlamak ve nihayetinde erkeklerin değişimine katkıda bulunmaktır. 'Değişimin başlaması durumunda ortaya çıkan erkeklik nasıl bir erkeklik olacaktır?' sorusu erkeklik çalışmalarının dolayısıyla grubun cevaplama gereken sorulardandır. Bozok (2011) bu soruya şu şekilde cevap vermektedir:

Erkekler ataerkilliği tüm yönleriyle reddederek, çok yönlü bir toplumsal cinsiyet eşitliği için yaşam boyu mücadele verdikleri takdirde, psikolojik olarak daha sağlıklı, kendileri, kadınlar ve queer bireyler ile birlikte daha mutlu yaşamlar süren, homofobik/transfobik olmayan, çok yönlü bir toplumsal cinsiyet eşitliği fikrini yaşamının merkezine yerleştiren, diğer bir deyişle ataerkil olmayan, eşitlikçi erkeklikler ortaya çıkacaktır (s. 68).

---

¹⁰ <https://www.facebook.com/erkekmuhabbeti/?fref=ts>

Erkekmuhabbeti, başlangıçta SOGEP çatısı altında bir Sivil Toplum Kuruluşu projesiyken, daha sonra giderek yaygınlaşmış ve bir ölçüde aktivizm kimliği kazanmıştır¹¹.

Aşağıda grubun ‘amaç’ söyleminin işaret ettiği farkındalığın grup paylaşımlarına yansıyor yansımadığına da dikkat ederek, bu paylaşımların bir incelemesi sıralanmıştır.

4.3 Grup Paylaşımları

Grubun paylaşımlarını toplumsal cinsiyet çerçevesinde değerlendirdiğimizde başlıca konu başlıklarını, sayısal çokluk gözetmeksizin şu şekilde sıralayabiliriz:

- Şiddet, tecavüz ve taciz
- Kadın
- LGBT, Queer
- Erkek

Bu sınıflamadaki temalar birbirini dışlayıcı olarak anlaşılmalıdır. Temalar bazen iç içe de geçebilir. Burada yapılan tematik ayırım analitik amaçlıdır.

4.3.1 Şiddet, Tecavüz, Taciz Paylaşımları

Mehmet Bozok (2011), grubun danışmanı olduktan sonra hazırlamış olduğu Soru ve Cevaplarla Erkeklikler yazısında ‘erkekler niçin değişmelidir?’ sorusuna şu cevabı vermiştir:

Ataerkil erkekler ve erkeklikler, temelde iki nedenle değişmelidir: (1) birincil failleri ve en fazla çıkar sağlayanları erkekler olan ataerkillik nedeniyle kadınlar ve queer bireyler ezilme ve ikincilleştirilmeye maruz kaldıkları için; (2) ataerkillik erkeklere de zarar verdiği için. Psikolojik olarak sağlıklı, toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı bir toplum için kolektif bir kangrene dönüşen ataerkil erkekler ve erkekliklerin değişmeleri elzemdir (s. 87).

---

¹¹ Mehmet Bozok ile 22.12.2016 tarihinde yapılan yazışma.

Bu cevap içinde şu argümanları barındırır: Erkekler sadece ezen değil erkekler aynı zamanda kendi duygularını yaşayamıyor, erkekliklerini sürdürmek için hayat boyu baskı altında yaşamak zorunda kalıyorlar. Bu nedenle aslında erkekler ataerkillikten zarar gördükleri için önce -kendileri için- kendilerini değiştirirlerse kadın ve queer bireyler zaten bu değişimden etkilenecektir. Grup sayfasında paylaşılan şiddet, tecavüz ve taciz olaylarının genelde mağdurun kadın veya trans bireylerin olduğu olaylar olduğu görülmektedir. Mağdurun erkek olduğu olayların grup sayfasında az rastlanır oluşu belki grubun profeminist bir grup oluşuyla anlamlandırılabilir. Profeminizm feminist ve queer hareketleri destekleyen -ve onlardan beslenen- bir yaklaşımdır. Ancak erkekler kendilerinden, kendi mağduriyetlerinden bahsetmedikleri sürece bütüncül bir toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanma süreci sekteye uğrayabilir. Grup paylaşımlarında mağdurun erkek olduğu tecavüz ve taciz olaylarının az oluşu toplumsal imgelemde erkeğin daha çok tecavüzün öznesi olarak sabitlenmiş olmasından ya da mağduriyet durumunun daha çok kadına yakıştırılmasından kaynaklanıyor olabilir mi? Bu soru üzerinde düşünmek açısından Özkuralpli'nin 'Tecavüz Kurbanı Olarak Erkek' adlı çalışması'na bakmak verimli olabilir. Özkuralpli, çalışma kapsamında 19'u kadın 19'u erkek 38 kişiye tecavüz, mağdur ve erkek kelimelerinin içinde bulunduğu bir cümle kurmalarını istediklerinde ortaya çıkan durumu şöyle özetler:

29 kişi bu 3 kelimeyle kurdukları cümlelerde kadının tecavüz mağduru olduğu ve erkeğin tecavüzcü olduğu senaryolardan bahsetmeyi tercih etti. 9 kişi cümlelerinde tecavüz edilenin erkek olduğu bir senaryo öngörmüş. Bu 9 kişiden 7'si kadın ve sadece 2si erkek. Bu senaryolarda, erkeğin tecavüze uğrayabileceğini ve aynı zamanda bunun mağduru olabileceğini kabul edenlerin 6 sı kadın ve sadece 1 tanesi erkek. 2 kişi ise, erkeğin tecavüze uğrayabileceğini ama bunun zorunlu olarak bir mağduriyet getirmeyeceğinden bahseden cümleler yazmış. Bu oldukça kısıtlı çalışmanın bize net olarak gösterdiği tek şey bu olsa gerek. O da erkeğin tecavüze uğramasıyla, mağdur olmasının her zaman birbiriyle örtüşen bir durum olarak algılanmadığı.¹²

Özkuralpli, 1970' lerin sonlarında başlayan erkek tecavüzüne dair yapılan ilk çalışmaların, homoseksüel bireyler arasında, başta hapisane olmak üzere, ordu vb.

¹² <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/164375-tecavuz-magdur-ve-erkek-imbkansiz-bir-uclu>

gibi kurumsal topluluklarda, çocuklara yönelik ve klinik örneklerde olmak üzere dört başlık altında toplanabileceğinden bahsetmektedir. Özküralpli'ye göre bu sınıflama, erkek tecavüzü deyince ilk akla gelen, hapishaneler gibi homososyal, yalnızca erkeklerin bulunduğu, tecavüzün kadının olmadığı alanlarda gerçekleştiği vurgusunu taşır. Bu da tecavüz mağdurunun bir erkek değil de homoseksüel, suçlu ya da çocuk olarak işret edilmesine neden olmaktadır.¹³

Grubun şiddet, tecavüz ve taciz konusunda, mağdurun kadın olmadığı paylaşımları Özküralpli' nin tespitiyle uyum göstermektedir. Bu duruma örnek paylaşımlar şunlardır:

'14 yaşındaki oğlu için bir seks işçisiyle anlaşılan babaya 'çocuğun cinsel istismarı' ve 'fuhuşa yer temin etmek' gibi suçlardan 12 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açıldı.' (4 Kasım 2015)

'Hindistan'da 7 yaşındaki oğlan çocuğunu, tecavüz ettikten sonra yaktılar.' (7 Nisan 2015)

Pozantı cezaevi ve erkekliğin yeniden inşası'. (17 Eylül 2014)

'Çocuk bakkala giriyor, manava giriyor ama çıkmıyor. Çocuk aradan bir saat geçtikten sonra çıkıyor bakkaldan. Kendisiyle konuşulduğunda anlaşılıyor ki; zihinsel engelli ilkokul birinci sınıf öğrencisinin bilmesi mümkün ol-a-mayacak kadar 'cinsel'likten haberdar. Anlatıyor! Gerisini varın siz düşünün...' (8 Ocak 2014)

25 Mart 2015 tarihli bir paylaşıma gelen yorumlarda ise paylaşımda kullanılan dil ve söylemin sorunlarına değinilmektedir. Yorumlar takipçilerden bazılarının bu konuda sayfa yönetiminden daha fazla farkındalığa ve hassasiyete sahip olduğunu göstermektedir. Söz konusu paylaşım (gelen yorumlar üzerine düzeltilmiş haliyle) ve aldığı yorumlar aşağıdadır:

'Size tecavüz etmeye çalışan erkeğe direnmezseniz, tecavüzün faili daha az ceza alır, direnirseniz sizi öldürür, eğer siz onu öldürürseniz müebbet hapse çarptırılırsınız.' (25 Mart 2015)

---

¹³ <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/164375-tecavuz-magdur-ve-erkek-imbansiz-bir-uclu>

Tecavüzcünüz lafındaki iyelik eki sizi rahatsız etmiyor mu? Bir aitlik durumu mu söz konusu? Tecavüz eden saldırgan tecavüzden sonra o kişinin bir parçası mı oluyor, aralarında ikili bir ilişki mi oluşuyor? Düşünce dilde başlar malum. Milliyet ya da Hürriyetten farkınız olmalı değil mi?’(kadın takipçi)

‘İtiraf ediyorum, yorumları okuyunca gözüme çarptı, farketmemiştim. "size tecavüz eden kişi" demekten daha kısa diye düşündüm. Ama benzer suçlarda hırsızınız, saldırganınız vs demiyoruz. Ama "katili" denebilir. Annesinin katili dendiğinde mesela annesine ait bir katil değil, annesini öldüren kişi oluyor. kısacası kafam karışık. Katili dediğimizde bir iyelikten bahsetmiyoruz.’ (kadın takipçi)

‘Tecavüzcünüz derken ? Diyecektim güzel bir yorum bırakılmış zaten. Anlamıyorum bazen, destek misiniz köstek misiniz? Şu dile apayrı önem vermek gerek (kadın takipçi)

‘O halde neymiş. "Welcome to turkey"’

Erkekmuhabbeti: ‘Rahatsız edici olabileceğini, daha da önemlisi siyaseten sorunları olan bir ifade olabileceğini göz önüne almadım özür dilerim. Telefondan ne düzeltebiliyorum ne de silebiliyorum. Bilgisayar başına geçince düzeltirim.’

Bu paylaşım örneği göstermektedir ki sayfaya gösterilen ilgi arttığında ve tartışma ortamı oluştuğunda hem grup üyelerinin hem de takipçilerin farkındalık düzeyinde gelişmeler olabilmektedir.

Erkekmuhabbeti, Facebook üzerinden paylaşımlar yaparken farkındalık yaratmanın yanında tartışma, sorgulama fırsatı da vermektedir. Fikir alışverişlerinin olması ise daha çok sayfa takipçilerinin elindedir. Sayfanın hiçbir paylaşımında uzun yorumlara rastlanmamıştır. Örneğin, 30 Mart 2015 tarihinde şiddetle ilgili olarak şu haber paylaşılmıştır:

‘Yargının, kadına yönelik şiddet ve tecavüz davalarında artık gelenek haline getirdiği ‘iyi hal’ indirimi, Bingöl’de sekiz uzman çavuşun 16 yaşındaki E.A.’ya tecavüz suçlamasıyla yargılandığı davada da uygulandı. İki uzman çavuşun beraat ettirildiği davada, Y.A.’ya verilen 8 yıl 9 ay 15 gün hapis cezası da ‘iyi hal’ nedeniyle 7 yıl 3 ay 15 güne indirildi.’

Bu haberin altındaki yorum ‘iyi hal nedir?’ şeklinde ve bir tartışmaya açılış yapmak adına uygun olmasına rağmen devamı gelmemiştir.

Mağdurların kadın ya da trans bireylerin olmadığı şiddet, tecavüz ve taciz paylaşımları örneklerinde de görüldüğü gibi, Özkürüplü’ nin de işaret ettiği şekilde, ‘tecavüz, mağdur ve erkek’ kelimelerinin bir araya gelemeişleri devam etmektedir. Bu paylaşımlarda da mağdur olan erkek değil çocuktur.

Yukarıda bahsedilen durumu, erkeklerin acılarından bahsetmelerine kadınlara nazaran daha az rastlanmasına bağlayabiliriz. Pease erkeklerin hegemonik erkeklikten zarar gördüklerini ve yaşadıkları ‘erkek acıları’ üzerinden bir ‘karşı hegemonya’ hareketi gerçekleştirebileceklerini vurgular (aktaran Sancar, 2013, s. 271). Erkeklerin acılarından bahsetmesi ataerkillikten muzdarip erkekler için bir karşı hareket başlangıcı olabilir. Ancak yıllardır içselleştirilmiş toplumsal roller bu anlamdaki değişimi erkekler için zorlaştırıyor. Mehmet Öz, Tekelioğlu’ nun (2012) ‘50’inde Erkek’ çalışması için yaptığı görüşmede şöyle diyor:

‘Heykeller kuruyoruz. Ama bir yerden sonra o heykeller bükülmeye başlıyor...kadınlar acılarını ifade eder, konuşur. Erkekler öyle değil. Acılarını içlerinde tutuyorlar’ (s. 33-34).

Erkekler ‘erkek’ olabilmek adına savaşır, kavga eder, bedenlerini kullanarak güç gösterilerinde bulunur, futbol sahalarında, sokaklarda şiddet görür, yaralanır ve hatta ölürlür. Bu durumlara dair haberlerin bir erkeklik oluşumunda dahi yeterince yer almaması erkeklerin kendilerinden yeterince bahsetmediklerini ortaya çıkarmaktadır. Erkeklerdeki sert kabuk belki de değişimin önündeki önemli engellerden biridir. Aynı çalışmada yer alan Alp Biricik’in görüşleri de şu şekildedir:

Özellikle, beni tanımlayan ve alanımı oluşturan bu sert ve bükülmez kabuğun-ve çevremdeki diğer erkeklerle oluşturduğumuz sert kabuk duvarın-varlığından haberdar olmam bile zaman aldı. Ancak erkeğin erkeğe uyguladığı ‘sebepsiz’ şiddetin kırılmaz olduğu varsayılan kabuğu parçaladığımı gördükçe, ‘erkek adamın’ ne olduğunu sorgulamaya başladığımı söyleyebilirim (Mutluer, 2012, s. 232).

Bu veriler ışığında, bir erkek platformu olan Erkekmuhabbeti'nin paylaşımlarında, mağdurun erkek olduğu şiddet, tecavüz ve taciz olaylarına çok az yer verilmesinin, erkek ve mağduriyet kelimelerinin böyle bir platformda bile yana getirilemeyeşinin grubun da sorgulaması gereken semptomatik bir durum olduğu söylenebilir.

4.3.2 Kadın Paylaşımları

Yapılan incelemede grup sayfasında kadınların mağduriyetleri ya da kadınlara dair paylaşım sayısının erkeklerin mağduriyetleri ve erkeklere dair paylaşımlardan daha fazla olduğu görülmüştür. Erkeklerin kendilerini ve ataerkil sistemi sorgulamaya başlamalarına yol açan nedenlerden biri de çoğu şiddetin faili olduklarının ve kendileri dışındaki bireylere verdikleri zararın farkına varmalarındır. Bu bağlamda Badinter (1992)' in gözlemi aydınlatıcıdır:

1972'de MLF, Mutualite salonundan *Kadınlara Karşı İşenen Suçları Teşhir Etme Günleri* düzenlendi; adı bilinmeyen binlerce kadın burada tanıklık etti...hepsi nasıl ezildiklerini ve duydukları hıncı dile getirmekteydi. Başlangıçta bu çığlıklar bıyık altından gülmeler ve hakaretlerle karşılandı. Ama sömürgeciliğe karşı mücadele etmiş erkekler, kadınların başkaldırısının kendilerini de ilgilendirdiğini kavramakta gecikmediler. Eskiden sömürge haklarına karşı duydukları suçluluk duygusunun bir benzerini şimdi kadınların şikayetleri karşısında duyuyorlardı (s. 174).

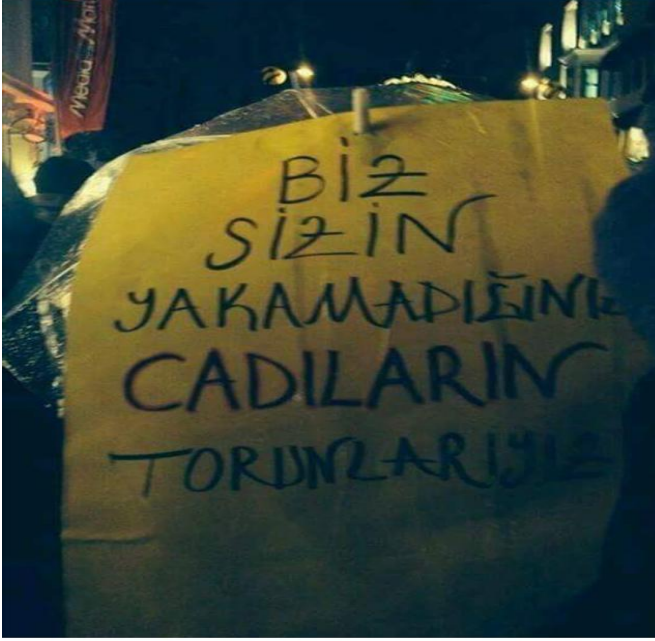
Grup sayfasında Kadınlar Günü' ne ait paylaşımlara geniş ölçüde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, en çok beğenin bu özel güne ait pankart, duvar yazıları ya da sözler içeren paylaşımlarda toplandığını söyleyebiliriz. Bu durum, Sancar (2013)' in sınıflandırmasına göre kadınlarla empati kuran, kadınları anlayan 'karşı erkeklik' biçimine işaret etmektedir. Erkek egemenliğiyle yüzleşme ya da hesaplaşma görülmemektedir. Böyle bir günde grup kendi sözünü de söyleyerek 'ciddi' bir hesaplaşmaya gidebilirdi. 8 Mart 2015 - 9 Mart 2015 tarihleri arasında Kadınlar Günü' ne ilişkin en çok beğeni almış duvar yazıları, pankartlar ve afişlerden oluşan paylaşımlardan bazıları ve beğeni sayıları şöyledir¹⁴:

'O erilliği yavaşça yere bırak', 169 beğeni,

¹⁴ Bu paylaşımlarda seçilmiş diğer görseller için Ek 1 bölümüne bakınız.

‘Yakamadığınız cadıların torunlarıyız’, 111 beğeni,

patriyarkanın üstünde bir heyula dolaşıyor

105

1 Yorum 54 Paylaşım

‘Tam namuslu olucam bir gülme geliyo’, 288 beğeni,

‘Evler sizin, sokaklar annemin’, 162 beğeni,

‘Özgür kadın olacağız’, 171 beğeni,

‘Vileda sopası pankartta güzel’, 126 beğeni,

Yaşlı bir kadının ‘inadına mini etek giycez’ yazılı pankartına ait paylaşım, 462 beğeni,

‘Erk*kliği yıkıp yerine brokoli ekeceğiz’, 364 beğeni,

‘Velev ki kezbanız’, 228 beğeni,

‘Kalk kız erkek doğra’, 256 beğeni almış ancak bu görselin paylaşılmış olmasına dair eleştiriler yöneltilmiş gruba. Eleştiriler, bunun komik olmadığı ve her türlü şiddete karşı olunması gerekliliğiyle ilgili. Gruptan bir cevap alınmamıştır.

‘Erkeğin kalbine giden yola sığarım’, 473 beğeni,

‘Rejim yapma, rejim yık’, 325 beğeni,

‘Orgazm hakkımdır, frijit babandır’, 162 beğeni.

‘Erkeklik yıkılsın yerine sinema açılsın’ (115 beğeni)

erkeklik yıkılsın yerine sinema yapılsın
via: Nalan

115

2 Yorum 113 Paylaşım

Fazla beğeni alan görsel ya da yazıların, grubun seçimleri hakkında bilgi vermesinin yanı sıra kadınların rahatsız oldukları durumları da göstermesi açısından önemli olduğunu düşünüyorum. Bu paylaşımlardan yola çıkarak kadınların namus, özgürlük, eve hapsedilmişlik durumları, sokakların eril olması, ‘güzellik’ anlayışına dair tepkilerini görmek mümkün. Erkekliğin sorgulanmasına zemin hazırlamış böyle bir oluşumun ve tüm erkeklerin bu anlamda kadın seslerinden öğrenecekleri çok şeyleri olduğunu düşünüyorum. Kadınlar anlatıyor, yazıyor, yürüyor ancak erkeklerin kendilerini bu şekilde ifade edebildikleri, süreklilik arz eden platformlara çok sık rastlanmıyor. Oysa Sancar’ ın (2011) Gardiner’ dan aktardığı gibi farklı erkeklikler ile farklı kadınlıklar arasında patriarkiye karşı işbirliği olabileceğini söylemek mümkündür (s. 43).

Benzer bir durum 20 Mart 2015 tarihli ‘SİVAS’ta kapalı cezaevinde cinayet hükümlüsü 33 yaşındaki Metin Avcı, kendisini ziyarete gelen eşi 29 yaşındaki Leyla Avcı’yı görüş sırasında boğazını meyve bıçağıyla keserek öldürdü’ şeklindeki paylaşımda söz konusu olmuştur. Bu paylaşımın altına bir erkek takipçi tarafından ‘lanet olsun eril cinnet kokan zihniyetinize!’ yorumu yapılmış ancak yoruma bir yenisi daha eklenmemiştir. Bir önceki paylaşımından bir gün sonra sayfaya

düşen ve sadece iki kadın takipçiden yorum alan gene tacizcinin erkek mağdurun kadın olduğu bir başka paylaşım ise şöyledir:

‘Ünlü içecek firmasında kariyerinin zirvesindeyken, kadın olmanın verdiği zorluğu yaşayan Aylin Tut, yaşadığı korkunç olaydan sonra çok sevdiği işini ve kurumsal kariyerini bırakmak zorunda kaldı. Yaklaşık 1,5 yıl Irak’ta yaşayan genç kadın, iddiaya göre, bir gün kız arkadaşına kahvaltı yapmak için yola çıktı. Şirketinin kendisi için sağladığı güvenli bir sitede yaşayan ancak o gün sitede taksi bulamayan Aylin Tut yoldan bir taksi çevirdi. Taksi sürücüsünün modern bir Iraklı’ya benzememesi kendisini ilk başta tedirgin etse de ‘Gündüz vakti başıma ne gelebilir ki’ diyerek taksiye bindi. Ancak olaylar hiç de tahmin ettiği gibi gelişmeyince, yaşadığı psikolojik çöküntü ile kariyerini yarıda bırakarak Türkiye’ye geri döndü. Bir taksiye binerek başlayan dehşet anlarında taksicinin farklı yola girmesi ve tacize yeltenmesiyle korkudan ne yapacağını şaşırarak Aylin Tut’u ise bir vişne reçeli kurtardı.’

İki kadın takipçiden gelen yorumlardan biri paylaşımındaki metnin adeta ideolojik analizini yapmış ve söylemdeki sorunlara işaret etmiştir:

‘Modern bir iraklı gibi değildi’, ‘Suriye taraflarından gelmiş bir Araptı’, ‘herkes birbirine o kadar benziyor ki orada adamın yüzüne bile dikkat etmemişim.’, ‘en önemli işin erkek annelerine düştüğünü ve evlatlarını eğitmeleri gerektiğini vurguladı’ gibi ifadeler üzerine de iyice düşünmek gerek. erkek şiddeti bir etnik kimliğe, belli bir coğrafyaya ya da ‘modern görünmemeye’ bağlı değildir. erkek şiddeti erkek şiddetidir. üstelik bir de erkek şiddetinin faturasını yine kadınlara kesmişler. he, hep annelerin suçu, annelerin sorumluluğu, he’.

Diğer kadın takipçinin yorumu ise ‘kadın olmanın verdiği zorluk’ değil o, erkek şiddeti’ şeklinde olmuştur. Bu yorumlar, her iki kadın takipçinin de haber metnindeki ötekileştirme ve kadın ‘mağdur’la empati kurmaya çalışırken eril söylemi yeniden üretme mekanizmasının farkında olduğunu göstermektedir. Bu tür ‘karşı-okumalar’ın erkek takipçilerden gelmemesi bir yana, söz konusu paylaşım ve altındaki iki yoruma hiçbir erkekten cevap, yorum, katkı gelmemesi düşündürücüdür. Bu örnek paylaşımlar, grubun Sancar (2013)’ in kadınlarla empati kuran, kadınları anlayan

'karşı erkeklik' biçimine uyum gösterdiğini yeniden ortaya çıkarmaktadır. Bu tür tartışmalara erkekler de dahil olduğu ölçüde erkeklik çalışmaları toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına yeni açılımlar sağlayabilirler.

4.3.3 LGBT, Queer Paylaşımları

Grup sayfası incelendiğinde, kadınlara dair paylaşımlarda olduğu gibi LGBT ve Queer bireylere dair paylaşım sayısının çokluğu göze çarpılmaktadır. Erkeklerin, erkekliklerini sorgulayabilecekleri, ataerkiye karşı durabilecekleri, kendi mağduriyetlerini dile getirebilecekleri bir platformda kadınlara, LGBT ve Queer bireylere dair paylaşımların çokluğu grubun kuruluş amacından bir anlamda uzaklaşmış olması anlamına gelmektedir. Grubun kurucu üyelerinden Bilhan Gözcü'ye kadınlara dair intihar, cinayet, şiddet, tecavüz v.b haberleri ile LGBT ve Queer bireylere ağırlıklı olarak yer verilmiş olmasının sebepleri sorulduğunda Gözcü şu cevabı vermiştir:

Paylaştığımız şeyler aslında biraz da ulaşabildiğimiz kaynaklarla alakalı. Zira bizim bir sebeple paylaşmaya değer bulduğumuz bir şey olması lazım. İster eleştirmek için ister iyi bir örnek olduğunu düşündüğümüz ve dolaşıma girmesi gerektiğini düşündüğümüz için olsun bir şekilde paylaşılması gerek fikrinin hasıl olması lazımdı. İki temel etken belirleyici oluyordu paylaşımlarda. Birincisi sosyal medyada dolaşırken neye denk geldiğimizle alakalıydı. Yani sayfanızdaki bir arkadaşımızın bir paylaşımı, üyesi olduğunuz Facebook grubunun bir paylaşımı ya da takip ettiğiniz bir sayfada paylaşılan bir şey görüp bir sebeple onu paylaşıyorduk. Dolayısıyla feminist, LGBT hareketin gündemini takip eden sayfalarda gruplarda haliyle bu hareketlerin gündemiyle alakalı şeyler görüyorsunuz. Özellikle erkeklikle alakalı bir şey görürseniz zaten alıp onu da paylaşıyordunuz¹⁵.

Bilhan Gözcü' nün bu cevabından feminist ve LGBT hareketinin erkeklik çalışan gruplarından daha aktif şekilde içerik ürettiği ve yaydığı sonucuna varılabilir. Bunun yanı sıra Erkekmuhabeti üyelerinin erkeklere dair özgün içerik üretmekte pasif bir konum üstlendiğini, erkeklerle ilgili paylaşımların ancak hali hazırda rastlanıldığı takdirde yapıldığını düşündürmektedir. Gözcü, eldeki hazır kaynaklardan seçip

¹⁵ 22.12.2016 Bilhan Gözcü ile yapılan yazışma.

paylaştıklarını, dolayısıyla erkeklerin cinsiyet rejimi sebebiyle gördükleri zarar ya da uğradıkları ayrımcılığa dair yazı/haber/analiz sayısı az olduğundan paylaşılacak bir şey bulmanın zorluğunu dile getirerek duruma açıklama getirmiştir. Bu durum, ‘Feminist, LGBT ve Queer hareketin kendine dair içerikler üretirken erkekmuhabeti grubunun bunu neden yapmadığı sorusunu beraberinde getirmektedir. Gözcü bu konudaki ‘yetersizliklerini’ şöyle açıklamıştır: ‘ Biraz insan gücü, biraz kişisel becerilerimiz biraz da zaman meselesi. Başlangıç aşamasında başka şeyler yapmaya niyetlenmiştik ve onları yapmaya çalıştık. Fazlasını yapabilecek kadar kalabalık ya da donanımlı değildik.’¹⁶

Aşağıda bu alana ait bazı paylaşım örnekleri verilmiştir. Bu paylaşımlar afiş, pankart, haber başlığı ve duvar yazılarından oluşmaktadır¹⁷.

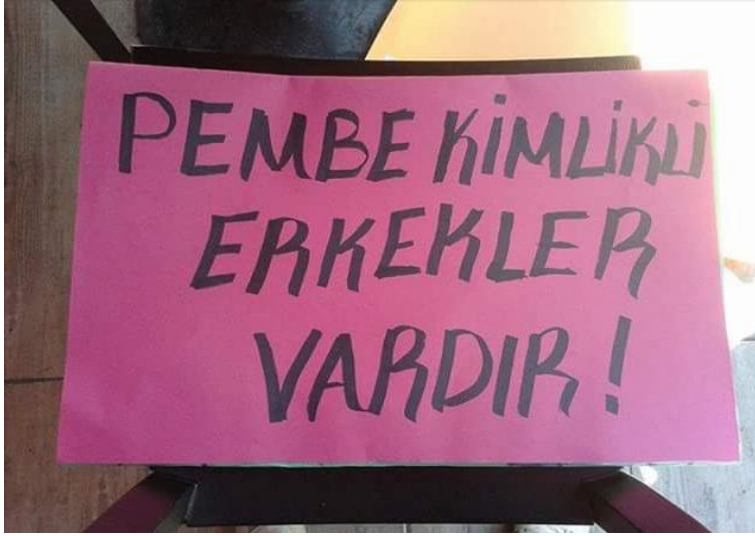
‘Ayılar vardır, başka erkeklik mümkün’ (52 beğeni): Burada bir gey oluşumu olan ‘Ayı’ grubuna gönderme yapılmıştır. Heteroseksüel anlayış sadece hegemonik erkeği ‘erkek’ olarak kabul etmektedir. Erkeklik çalışmalarının amaçlarından biri de tek tip bir erkekliğin değil farklı erkekliklerin de olduğu farkındalığını yaratmaktır.

¹⁶ 22.12.2016 Bilhan Gözcü ile yapılan yazışma.

¹⁷ Bu paylaşımlarda seçilmiş diğer görseller için Ek 2 bölümüne bakınız.

‘Pembe kimlikli erkekler vardır’ (16 beğeni).

Bu paylaşım da farklı erkekliklerin varlığına dikkat çekmek amacı taşıyor diyebiliriz. Paylaşım ile beraber ‘pembe’, ‘pembe kimlik’ ve ‘pembe kimlikli erkekler’ in neyi temsil ettiğine dair açıklamalar eklenebilir, takipçiler konuya dahil edilmeye çalışılabilirmiş. Pembe kimliğe sahip erkekler seslerini duyurabilirdi ancak hiçbir yoruma rastlanmamaktadır.

‘Seks işçiliği bir emek biçimidir’

‘Çıkar ağzından şu çükü’ (18 beğeni)

‘Orospufobik devlet yıkacağız elbet’ (58 beğeni)

‘Heteroseksizmi attığı kakkahada boğacağız’ (16 beğeni)

‘Eşcinsel ve biseksüel erkek seks işçileri’

‘Erkekliği kutsanmayan trans erkekler’ (6 beğeni)

‘Kaç trans birey eceliyle ölmüştür’ (78 beğeni)

4.3.4 Erkeklerle Dair Paylaşımlar

Grubun erkeklik ile ilgili paylaşımları sayısına göre incelendiğinde, 2013-2014 ve 2015-2016 yılları arasında önemli fark olduğu tespit edilmiştir. 2013-2014 yıllarına ait erkeklik ile ilgili paylaşım sayısı 2015-2016 yılları içinde yapılanların yaklaşık

olarak üç katıdır. Kadın, LGBT ve Queer ile ilgili paylaşım sayılarında ise kayda değer bir fark görülmemiştir. Bu durum, son yıllarda grup üyelerinde azalma olmuş olmasının¹⁸ yanısıra sayfa ile yakından ilgilenilmemiş, erkeklik çalışmalarından uzaklaşıp daha çok feminist, LGBT ve Queer hareketin hali hazırdaki içeriklerinin paylaşılması olmasından ileri gelmektedir.

2013-2016 yılları arasında grubun Facebook üzerinden erkeklere dair paylaşımlarını şu şekilde sınıflayabiliriz;

- Üniversitelerde erkeklik ile ilgili ders adları, derslerin verileceği dönem, üniversite bölüm ve dönemlere ait güncel bilgiler.
- Erkeklik ile ilgili yeni yazılmış, dilimize yeni çevrilmiş kitaplar ya da tekrar basımı yapılmış kitaplara dair bilgiler.
- Erkeklik ile ilgili yayınlanmış makaleler, köşe yazıları, erkeklik özel sayısı çıkaran dergiler hakkında bilgiler.
- Erkeklik çalışmaları yürüten oluşumların düzenlediği konferans, panel, sempozyum, atölye çalışmaları gibi etkinliklerin duyuruları ve bu etkinliklere dair içerikler.
- Bu konuda yapılmış olan tezler ve çeşitli akademik çalışmalar.
- Militarizm, askerlik, erkeklik ilişkisine dair paylaşımlar.
- Vicdani Red ile ilgili kitap, yayın ve haberler.
- Baba destek programları.
- İktidar-erkeklik çalışmaları.
- Heteroseksist erkeklik eleştirileri.
- Uygulayıcı olarak erkek şiddeti.
- Erkekler ve cinsellik.
- Erkek deneyimleri ile ilgili söyleşiler ve linkleri.
- Cinsiyet değişimi yaşayan erkekler.
- Erkek seks işçileri.
- Sünnet.
- Erkek bedeninin metalaşması.

Yukarıdaki konulara baktığımızda, erkekliğin bir yandan meşru bir çalışma alanı olarak tanımlanmaya çalışılırken bir yandan da erkekliğin çok yönlü bir eleştirisinin

---

¹⁸ Bilhan Gözcü 22.12.2016 tarihinde yapılan yazışma.

yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Buna rağmen paylaşımların beğeni sayılarının kadınlara dair yapılmış olan paylaşımlara nazaran az olması takipçilerin çoğunlukla kadın olma olasılığı ve/ya da erkeklerin kendilerinden bahsedilmesiyle yeterince barışık olmamaları durumuyla açıklanabilir. Erkeklerle ilgili paylaşımların yoğun olduğu 2013-2014 yılları, grubun SOGEP çatısı altında faaliyet gösteren bir Sivil Toplum Kuruluşu iken Facebook üzerinden de paylaşımlarda bulunmaya başladığı ve grupta henüz dağılmaların başlamadığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemdeki içeriklerin ataerkil sistemle ve toplumun yüklediği erkeklik rolü ile sorunu olan erkekler için bir buluşma ve tartışma ortamı sağlamaya yönelik olduğunu görüyoruz. Erkekliğin konuşulabilir, sorgulanabilir hatta dalga geçilebilir bir mesele olduğunun altını çizen ve erkekliğin eril tanımlarını bozmaya, tersyüz etmeye hazır öznelere varlığına işaret eden bu tür içeriğe aşağıdaki örnekler verilebilir¹⁹:

‘Erkeklerin orgazm taklidi yapmasının birçok nedeni olabilir...’ (2 beğeni): Bu paylaşım aslında erkeklere cinsellikleri ile ilgili konuşma fırsatı sunmasına rağmen değerlendirilmemiştir, kayda değer bir yorum da görülmemiştir. Aslında bir çok erkek, cinselliğini performans kaygısıyla yaşamaktadır. Pek çok erkek için cinsellikte ‘başarı’lı olma gereği erkek iktidarının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

‘Kadınlar köy kahvesini bastı, erkekleri götürdü’ (32 beğeni).

‘Neden hiç erkek sanatçı yok’ (30 beğeni).

‘Kadın kanı üzerinden espiri yapma’ (7 beğeni)

‘Şimdi anladık mı o metrobüsteki kadının yanıma erkek oturmasını istemiyorum dediğini’ (19 beğeni)

‘Erkeklik tabusuna kadın balyozu’ (5 beğeni)

‘Fallik bir unsur olarak sakalın kerameti’ (3 beğeni)

---

¹⁹ Bu paylaşımlarda seçilmiş görseller için Ek 3 bölümüne bakınız.

‘Çok erilsin keşke ölsen’ (113 beğeni)

erilsin keşke ölsen

113

1 Yorum 35 Paylaş

‘Her başarısız kadının önünde bir erkek vardır’ (77 beğeni)

‘Erkekler de yanar’ (4 beğeni)

‘Hep erkekler çalışıyor’ (54 beğeni)

‘Parası olmayanın babalık hakkı yok mu’

Bu paylaşım hiç beğeni almamıştır. Burada, ataerkil sistemin erkeklere yüklemiş olduğu ‘para kazanma’ sorumluluğuna değinilmiştir ve içinde pek çok argüman barındırır. Boşanma sonrasında ödenen nafaka, babanın çocuğu sadece belirli günlerde görme hakkına sahip olması, zaman zaman çocuğun anne tarafından babadan uzaklaştırılması, bu alandaki yasal düzenlemelerin yetersiz olması bu argümanlardan biridir. Paylaşım sayfada yeni bir tartışma ve farkındalık alanı açmaya müsait olsa da bu anlamda bir etki yaratmamıştır.

‘Erkekler eğitilmeli’ (2 beğeni)

‘Kadın bedeni denince, bugüne kadar aklımıza zorunlu olarak getirilen pek çok şeyi artık unutmaya mecburuz. Kadın bedeni yeniden araştırılmalı, yeniden tanımlanmalı ve bu kez söz sahibi, gerçeğin sahibi, bedeninin de sahibi olan kadınlar olmalı’ (11 beğeni)

‘Devlet erkekler hamamı gibi’ (Marmaray açılışından devlet erkani) (115 beğeni, 642 paylaşım)

devlet erkekler hamamı gibi
(marmaray açılışında devlet erkani)
kaynak: bülent duru

‘Erkeklik kurtulması zor bir lanet...Direnilmesi, didiklenmesi, hesaplaşılması lazım gelen, kestirme ve asap bozucu bir iktidar hali’ (4 beğeni)

‘Erkek olmanın dayanılmaz ağırlığı’ (Hiç beğeni almamıştır)

Bu iki paylaşımda ifade edilen şey, erkekliğin zorlukları olduğudur. Sayfayı beğenen erkeklerin bu paylaşımların altında kendi ağırlıklarından bahsetmeleri, erkekliğin neden direnilmesi ve didiklenmesi gerektiği beklenmiş ancak her hangi bir tartışma ortamı oluştuğu görülmemiştir. Oysa ki grubun kuruluş amacı erkekliği sorgulamaya açmaktır. Ortaya çıkan bu durum oluşumun hedeflediği tartışma ortamlarının gerçekleşmediğini göstermektedir.

‘Madem öyle erkek genelevi de açılınsın’ (15 beğeni)

madem öyle erkek genelevi de açılınsın

<http://www.demokratheraber.net/kadin/cinslerarasiesitlik-varsa-erkek-genelevi-de-acilacak-h16854.html>

Çevirisine Bak

15

1 Yorum 1 Paylaşım

Erkeklerin ideolojik farklılıkları ne olursa olsun heteronormatif toplumun erkek özneleri olarak toplumsal cinsiyet rolleri beklentileri açısından pek de farklı olmadığına dikkat çeken 25 Ağustos 2015 tarihli aşağıdaki paylaşım ise farklı yorumlar almış ancak yorumların hiç birine cevap verilmemiştir:

COĞRAFYAMIZA MÜNHASİR ERKEKLERE KISA BİR GÖZ ATIŞ

KLASİK ERKEK

Heteronormatif toplum anlayışıyla doğmuş , büyümüş ve bu anlayışla ölecek olan erkektir. Hollywood romantik komedi, aşk filmlerinin etkisiyle mutfakta yemek yapan sevgilisinin arkasından, usulca yaklaşır, beline sarılır,boynunu öper. Bazen yemeğe,temizliğe yardım eder. Ama her zaman kadın tarafından hizmet edilmeyi bekler. Çoraplarını çıkarıp yere atar. Ev içindeki tartışma genel olarak bu çorap yüzünden çıkar.

SOSYALİST ERKEK

Bu erkeği, klasik erkekten ayırt edeceğimiz nokta bıyıklarıdır. Sözde ,cinsiyet rollerini reddetmiştir. Bunun üzerine yazıp,çizerler ama pratikte, çoğunlukla, kadın temizlik yapar,bulaşık yıkar ,yemeği hazırlar. Bu erkek , kadın yoldaşlarıyla sevişmediği sürece , ilişkilerinde bir sorun yaşamaz. Çoraplarını çıkarıp yere atar ama ikaz edildiğinde, uyarıya kulakastığı zamanlar da olur.

ANARŞİST ERKEK

Heteronormatif toplum anlayışında,doğmuş ve büyümüştür. (En azından) Ancak, o şekilde ölmeyeceğini temenni edebileceğimiz erkektir. Yemek yapar, bulaşık yıkar, evi temizler. İşin içine seks girmediği iyi huylu bir erkektir. Bazen sevgilisini dövme, kadınları taciz etme gibi utanç verici davranışlar sergileyebilir ve bu davranışlarını götünden uydurduğu anarşist değerlerle açıklama hadsizliğine girişebilir. Çoraplarını çıkarmaz, çıkardığında atar ,yenisini çalar.

‘Bütün erkekler heteroseksüel mi? Bu kadar yıl erkeklik çalıştıktan sonra Erkek Muhabbeti'nin bu denli klişe ve stereotipik yayınlar yapması çok üzücü...’ (erkek takipçi)

‘Saçma bi yazı olmuş da ben "sosyalist" bayrağına takıldım. komünist cccp bayrağı o.’ (erkek takipçi)

‘Kadın araba kullanamaz

Erkek yemek yapamaz

Kadın titizdir

Erkek pasaklıdır

Kadınlar dedikodu yapar

Erkekler daha zekidir dünyayı onlar yönetir

Gibi gibi genellemeler her gün her yanımızda iken bu yazı çok eğlenceli olmuş :)))’ (kadın takipçi)

17 Nisan 2015 tarihli ‘tanrım hadi erkekleri yarattın, anladık bari profeminist erkekleri yaratmayaydın!’ içerikli paylaşıma yönelik olarak ise bir erkek takipçi şu sözlerle cevap vermiştir:

‘Gerçekten salaklığınızın sınırı yok hani. Ne demek ne ettiler bu zamana kadar? Hadi hiç bişey görmediniz, bugüne kadarki hangi eylemde, yürüyüşte, eğitimde LGBT bloğun eksikliğini gördünüz? Ha pardon ironi miydi o yaptığınız? Ama nolur yapmayın yani, hayır mazallah sonunda Freud'u haklı çıkaracaksınız diye korkuyorum.’ (erkek takipçi)

Aynı paylaşıma Erkekmuhabbeti de dahil olmak üzere yapılan diğer yorumlardan paylaşımın önemli bir tartışmaya yol açmadığı ve bir espri seviyesinde kaldığı görülmektedir:

‘Önemli olan niyet diyerekten belki de... 😊:)’ (kadın takipçi)

Erkekmuhabbeti: ‘işte bende onu diyorum, profeministler ne ettiler bugüne kadar? 😊:)’

Erkekmuhabbeti: Elvis: ‘more action please 😊:)’

Erkekmuhabbeti: ‘Ben ilk yanıttımda dahi anlamındaki de'yi birleşik yazmışım oraya takıldım.’

Erkekmuhabbeti: ‘Tüm sohbetin akışına bakıyorum da hakkaten salakmışız :)) tişikkirler.’

Grubun paylaşımlarına bakıldığında çok az ya da hiç değinilmeyen bazı konular olduğu gözlenmiştir. Bu konulardan biri erkek ve anne ilişkisidir. Oysa günlük hayatta bazı erkeklerin, ‘erkekleri de anneler büyütüyor’ biçiminde sözler sarf ettiklerine rastlanmaktadır. Mustafa Altıoklar’ın Tekelioğlu (2012)’ na verdiği röportajda yaptığı açıklamalar buna ayrıntılı bir örnektir:

Erkeklerin iktidar meselesinin temelinde yatan şey, hazin bir şekilde ne yazık ki kadınlara dayanıyor. Annelerimize dayanıyor. Bütün sıkıntıların başladığı yer orası aslında! ... ‘Üre ki sonsuz yaşamın sahibi ol’ deyince de problem başlıyor. En iyiyi aramaya başlıyor kadın...Kadın bu en’lerden tohum istiyor. Sonraki kuşak dünyaya geldiğinde, kendisinden daha güçlü

gelsin istiyor. Daha güçlü gelsin isteği bugünün annelerinde şöyle tezahür ediyor: ‘Oğlan çocuklarımızı en yapalım.’ Biz oğlan çocukları da annelerimiz bizi en yapmak istedikler için birbirimizin a...na koyuyoruz! Siz halbuki iyi bir şey istiyorsunuz. Kendiniz için de, çocuğunuz için de insanlık için de...Ama o düşünce rekabet duygusunu getiriyor. O duygu da bizim yani erkeklerin, aslında şu ağaçtan, böcekten, kuştan zevk almamız yerine, sizin yeni kuşağınızın makyajları, silikonları, mini etekleri, sutyenleri aklımızın başından gitmesine sebep oluyor...(s. 145-146)

Erkekmuhabbeti sayfasında erkek ve anne ilişkisinden hiç yokmuşçasına bahsedilmemiştir. Annelerin toplumsal cinsiyet inşasındaki rolleri üzerine herhangi bir paylaşıma rastlanmamıştır. Sancar (2013) anne ve erkek arasındaki otoriter ilişkinin pro-feminist erkekliğin oluşumundaki rolüne şu sözlerle değinir:

Anne otoritesi erkekliğin sakatlanması anlamına geliyor. Kadınlar tarafından bağımlı hale getirilmek ile onlar tarafından sevilme erkeklik inşasının zor, hatta imkansız durumlarından biri. Bu çelişkiyi aşarak erkek çocuğun annesi ile empatik ilişki geliştirmesi ise pro-feminist erkeklik yolunu açıyor (s. 141).

Profeminist bir grup olan Erkekmuhabbetinin bu konuyla ilgili paylaşımlarda bulunmaması semptomatik bir eksiklik olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra toplumsal cinsiyet inşasında ‘baba’ etkisi de kuşkusuz önemlidir ve paylaşımlarda yer bulması beklenir.

Paylaşımlarda erkeklere dair rastlanmayan konulardan biri de ‘erkek sağlığı’ dır. Bu durum Sancar (2013)’ın aşağıdaki bulgusuyla paralellik sergilemektedir:

Araştırma sonuçlarına göre, erkekler kendi bedenlerini konu eden hasta olmak, sağlıklı olmak, iyi beslenmek, iyi görünmek konulu sohbetlerinde konuşmaktan pek hoşlanmıyorlar ve sağlıklı olmak üzerine sohbetleri ‘feminen’ bir sohbet tarzı olarak kabul ediyorlar. Erkeklerin bedenlerinin ‘güçlü’ görünmesini gölgeleyecek hastalık, sakatlık, şişmanlık benzeri halleri ‘erkeklik aşınması’ olarak algılayıp bu tür durumlarda sorunlar yaşadıkları ve bunları konuşmakta zorlandıkları saptanıyor (s. 253).

Bu bağlamda erkekliği tartışmaya açan oluşumların öncelikle kendilerinden bahsetmelerinin yollarını keşfetmeye çalışmaları farkındalık arttırmak adına gerekli görünmektedir.

Grup paylaşımlarında az rastlanan diğer bir olgu da ‘erkek intiharları’dır. Konuya dair sadece bir paylaşım dikkat çekmektedir:

‘2012 yılında Türkiye’de 3225 vatandaşın intihar ettiği bunların 2315’inin erkek 910’nun ise kadın olduğu TÜİK verilerinde belirtildi’ (2 beğeni)

Navaro (2006), erkeklerin sürekli güçlü, başarılı gözükmeye çalışmalarının kaygı ve gerginlik yaratan ağır yükler olduğunu ve bunun taşınmasının zor olduğundan bahseder. Erkeklerin zayıflıklarını açıklayamaması, sürekli güçlü ve başarılı gözükmeye çalışması, taşınması zor, kaygı ve gerginlik yaratan ağır yükler olarak karşılırlarına çıkmaktadır. Güçsüzlük kaygıları ile beraber iktidarsızlık kaygılarının ve sanıldığı kadar güçlü olmadığını ortaya çıkacağına dair endişe, strese ve başa çıkılması zor gerginliklere neden olmaktadır (s. 37-38).

Sorunları olan bireylerin daha çok kadınlar olduğuna dair popüler bir algı var. Bu algı genelde dünya genelinde ruh ve sinir hastalıkları uzmanlarının kendilerine başvuranların çoğunluğunun kadınlar olduğuna dair beyanlarıyla ilişkilendirilebilir. Navaro (2006), bu durumu çoğu erkeğin hastalık, özellikle ruhsal ya da zihinsel rahatsızlık gibi durumları kabullenemeyişine, bunları ‘güçlülük’ ve ‘erkeklik’ kavramlarıyla bağdaştıramamalarına bağlamaktadır. Bunun yanı sıra, Navaro’ya göre, erkeklerin çoğunluğu ruhsal sorunlarını bastırmak için, kendini daha fazla işe verme, suskunluk ve içine kapanma, TV, gazete, bilgisayar arkasına sığınma veya sorununu alkol, kumar ve benzeri bağımlılıklarda boğma gibi telafilere yönelerek; ya da yeni ilişkiler veya heyecanlar peşine takılarak, gerçeklerden kaçmayı tercih etmektedirler. Bu türden bastırma ve kaçış yöntemleri, zaman içerisinde psikosomatik rahatsızlıklara (ülser, gastrit, kalp yetmezliği, cinsel sorunlar v.b) dönüşebilmektedir. Ruhsal sorunlar için bir uzmana danışmak, çoğu erkeğin başvuracağı bir çözüm yolu değildir (s. 23-25). Bu tespitlerin ne derece genel geçer olduğunu erkekler kendilerinden yeterince bahsetmedikçe bilmek mümkün görünmüyor.

Ruhsal sorunlar intiharla sonuçlanabilmektedir. TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2015 yılında toplam 3211 intihar vakası gerçekleşmiştir. İntihar edenlerin 2335’ i erkek, 876’ sı ise kadındır.²⁰ Veri tabanında 2006-2015 yılları arasındaki intihar vakalarına dair istatistikler mevcuttur ve bu verilere göre intihar eden erkek sayısı her zaman intihar eden kadın sayısından fazladır. Alptekin (2002), 1974-1999 yılları arasında Türkiye’ deki tamamlanmış intiharların coğrafi yerleşim birimlerine ve cinsiyete göre dağılımını incelediği çalışma bulgularına göre söz konusu yıllar arasında şehirde erkek intihar oranı %000’ de 3,68; toplam kadın intihar oranı %000’de 2,37’ dir. Köylerde toplam erkek intihar oranı %000’de 1,50; toplam kadın intihar oranı %000’ de 1,21’ dir. Erkek intiharlarına dair istatistikler erkeklik çalışmalarının eğilmesi gereken başka bir konuya daha işaret etmektedir.

---

²⁰ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21516>

6. SONUÇ

Feminist hareketin erkekleri kendi çalışmalarından uzak tutması, queer çalışmalarının da heteroseksüel erkekleri araştırma konusu yapmaması erkeklerin uzun yıllar boyunca toplumsal cinsiyet çalışmalarıyla ilişkilendirilmemesine yol açmıştır. 1960' lı yıllardan itibaren ise ataerkillik ve toplumsal cinsiyet konularının sorgulanmaya başlanmasıyla toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarında artış olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte 1970' li yılların ikinci yarısına gelindiğinde erkekler, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarında aktif olarak yer almaya başlamışlardır. Yapılan literatür taramasında dünyada olduğu gibi Türkiye'de de erkeklik çalışmalarının gün geçtikçe arttığı görülmüştür. Ancak Türkiye'deki erkeklik çalışmaları genellikle hegemonik erkeklik üzerine yoğunlaşmıştır. Bu durum bütüncül bir toplumsal cinsiyet eleştirisi için farklı erkekliklerin görünür kılınmasını sağlayacak daha fazla çalışma yapılması ihtiyacına işaret etmektedir. Bununla birlikte ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili politikalar uluslar arası gelişmeler de takip edilerek uygulanmaya çalışılmaktadır. Bu anlamda özellikle eğitimde önemli adımlar atılmıştır. Ancak bu adımların devamlılığı ve uygulamaların yaygınlaştırılması toplumsal cinsiyet eşitliği için önemlidir. Diğer taraftan ülkemizde yürütülen toplumsal cinsiyet çalışmalarında ve bu çalışmalarda ele alınan faaliyetlerin çoğunluğunun esas olarak erkek katılımını hedef almadığı görülmüştür. Buradan hareketle devlet politikalarının yanı sıra KSGM tarafından yürütülen çalışmalarda da toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı konusuna yer verilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Erkeklik çalışmaları, erkekler hakkında kimi bilgileri ortaya çıkarmıştır. Bu bilgilerden biri de erkeklerin kendi duygularından yeterince bahsetmeyişleridir. Bu bilgiden hareketle, bu tezde, Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnsiyatifi gibi sosyal medyada yeterince aktif olmayan oluşumlar yerine erkeklerin daha rahat kendilerini ifade edebileceklerinin düşünüldüğü Erkekmuhabbeti' nin Facebook sayfası paylaşımlarına bakılmıştır. Ancak profeminist bir oluşum olan Erkekmuhabbeti' nin paylaşımlarında ve paylaşımlara dair yapılan yorumlara bakıldığında İnternet ortamının erkeklerin kendilerini rahatça ifade etmeleri açısından tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Buna karşılık derinlemesine mülakat yapılan, isimlerinin gizlendiği çalışmalarda erkeklerin kendilerini daha rahat ifade ettikleri gözlenmiştir.

Örneğin Serpil Sancar' ın *Erkeklik İmkansız İktidar* ve Pınar Selek' in *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* adlı çalışmalarında erkeklerle yapmış oldukları derinlemesine mülakatlarda erkeklerin acılarına, korkularına, endişelerine dair daha fazla ipucu elde edilmiştir. Çalışmalar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleşmesi için sadece feminist hareketin, LGBT bireylerinin çabalarının tek başına yeterli olmadığını göstermiştir. Erkeklerin kendilerinden bahsetmelerini sağlamak, erkekliği sorunsallaştırmak ataerkil sisteminin sorgulanmasına da yol açacaktır. Ataerkil sistemin sorgulanması ise daha eşitlikçi bir düzen için ipuçları verebilir. Ataerkinin taşıyıcısı ve fayda sağlayıcısı olan erkeklerin ataerki ile olan sorunlarından, ataerkinin kendileri üzerinde kurduğu baskıdan ve kendi mutsuzluklarından bahsetmemeleri ataerkil sistemin değişimi önündeki önemli engellerden biridir. Uzunoğlu' nun Facebook' un çağdaş sosyal hareketlerin kolay tutunabileceği bir yer olmadığı vurgusunu da hatırladığımızda asıl meselenin erkeklerdeki bu sessizliğin hangi koşullarda kırılabileceği olduğu söylenebilir.

Erkekmuhabbeti grubu erkeklere seslerini duyurabilecekleri, erkekliklerini tartışabilecekleri bir imkan olarak ortaya çıkmıştır. Paylaşımlara yeterince ilgi gösterilmemesi, tartışma imkanı veren konuların tartışma boyutuna geçememiş olması sosyal medya ağlarının henüz erkekler için erkekliklerini rahatça tartışabilecekleri bir alan olmadığını göstermiştir.

Erkekmuhabbeti paylaşımlarından çıkan diğer bir sonuç da grubun erkekliğe dair yeni bir içerik yaratamamış olmasıdır ki bu durum da erkeklerin kendilerini açıkça ifade etmek konusundaki çekimser tutumuyla ilişkilendirilebilir. Grup hali hazırda sosyal medyada ve toplumsal alanda varolan içeriklerin daha fazla yayılmasına katkı sağlamanın ötesine pek gidememiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında, grubun sayfa için tam zamanlı bir performans sergileyemmesi ve maddi olanaksızlıkların da bir sonucu olduğunu belirtmekte fayda vardır. Bunun yanı sıra grubun içeriklerini erkeklik literatürü üzerinden değerlendirdiğimizde grubun, homojen bir erkekliğe inanmadıkları, erkeği eski gücüne kavuşturmak gibi çabalarının olmadığını söyleyebiliriz. Yapılan paylaşımların erkeklerden çok kadın, LGBT ve queer bireyler ile ilgili olması bize grubun ayrıca, kendi failliklerini ve cinsiyetlendirilmiş deneyimlerini yeterince sorgulamadıklarını dolayısıyla erkeklikler farkındalığına yeterine hizmet ettiğini görmekteyiz.

Bazı takipçi yorumları, Erkekmuhabbeti takipçileri arasında farkındalık düzeyi yüksek bir kesim olduğunu göstermektedir. Erkekmuhabbeti paylaşımlarındaki cinsiyetçi öğeler ile diğer söylemsel problemler de farkındalığı yüksek takipçiler tarafından dile getirilmiştir. Bu durum aynı zamanda ağırlıklı olarak akademik çevrede çalışmalar yürüten ‘Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnsayitifi’ nin erkekliğin daha rahat sorgulanabildiği bir oluşum olarak ortaya çıktığına da işaret etmektedir. Sonuç olarak Türkiye’de erkekliğin daha çok, dar bir kitle içinde tartışılabildiği söylenebilir.

Çalışmanın elde ettiği bulgulardan biri de ‘erkek-anne, erkek-baba ilişkisi’, ‘sağlık’, ‘erkek intiharları’ gibi konuların hiç gündeme gelmemiş olmasıdır. Bir başlangıç olabilmesi adına Erkekmuhabbeti gibi amacı erkekliği sorgulamaya açmak olan oluşumların bu konuları tartışmaya açmaları beklenmektedir. Erkekmuhabbeti grubu arzu ettiği şekilde erkekler için, erkeklere dair bir alan olabilseydi erkeklerin erklikten sıyrılmaları için pratik yolların ipuçlarını da verebilirdi. Bu nedenle günümüzde Türkiye’deki erkek oluşumlarının, ataerkiye karşı direniş noktalarını göstermekte yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili çalışmalara erkeklerin katılımının sağlanabilmesi için eğitim, sağlık gibi temel alanlarda, erkeklerin ataerkiye karşı gelebilecekleri başlangıç noktalarını ortaya koymalarına yarayacak araştırmaların yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Bu bulguların ülkemizde toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarına erkek katılımı konusunda ileride yapılacak girişimler için farkındalık artırıcı ve yol gösterici olması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Acuner, S. (1999). Türkiye’de Kadın-Erkek Eşitliği ve Kurumsallaşma Süreci. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi.
- Akaltun, A.(2015). *Erkekler*. Ankara: NotaBene Yayınları.
- Akis,Y. (2006). *Profeminist Men Disguised Allies of Feminizm in The Academia?* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Aksoy, N (2006). *Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Rolü*, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Akyüz, S. (2003). *Etekli İktidar*. İstanbul: Alfa Yayınları
- Alemdaroğlu A. , Demirtaş N. (2004). Biz Türk Erkeklerini Böyle Bilmezdik!: Mynet'te Erkeklik Halleri. *Toplum ve Bilim* 101, 206-225.
- Atay, T. (2004) ‘Erkeklik” En Çok Erkeği Ezer!’ , *Toplum ve Bilim*, 101,11-31
- Bayhan, V. (2013). Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet. *Doğu Batı*, 63, 147-164.
- Badinter, E. (1992). *Biri Ötekidir* (1. Baskı) (Şirin Tekeli, Çev.). İstanbul: Afa Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 1986.)
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayıncılık
- Binark, M.; Bek G.M. (2010). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı*. İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Bozok, M. (2011). *Soru ve Cevaplarla Erkeklikler*, SOGEP Yayınları.
- Butler, J. (2012).*Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* (3. Baskı) (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayın Evi (Orijinal çalışma basım tarihi 1999.)
- Butler, J. (2014). *Bela Bedenler* (1. Baskı) (C.Çakırlar, Z. Talay, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayın Evi (Orijinal çalışma basım tarihi 1993.)
- Connell R. W. (1987). *Gender and Power: Society, the Person, and Sexual Politics* Stanford: Stanford University Press.
- Carrigan, T.; Connel, B.; Lee, John. (2002). “Toward a New Sociology of Masculinity”, Adams, R. ve Savran, D. (eds) *The Masculinity Studies Reader* içinde, Oxford: Blackwell.

- Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14 (5), s.551-604.
- Charlesworth, H. (2005), "Not Waving but Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations", *Harvard Human Rights Journal*, Cilt 18.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*, Berkeley: University of California Press.
- Connell,R.W.(1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2000). *The Men and the Boys*. University of California Press.
- Connell, R.W. (2001) 'Studying men and masculinity', Resources for Feminist Research, fall-winter 43(14).
- Connell, R.W. (2002). *Gender*. Cambridge: Polity Press
- Connell, R.W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C.Soydemir, Çev). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1987.)
- Connell, R.W ve James W. (2005). "Messerschmidt Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". *Gender and Society*. 19, s. 829-859.
- Clatterbaugh, K. (1998). "What is Problematic about Masculinities?", *Men and Masculinities*, vol.1 (1), s. 24-45.
- Çelebi, P.(2009). *Türkiye' de İnternet ortamında Toplumsal Cinsiyetin Kuruluşu: Bloglar*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Ankara Üniveristesi.
- Çetin, Ç. (2013). *Why have there been no men artists? Analyzing awareness of masculinities through the artworks of "men" artists post 1990 in Turkey*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Sabancı Üniversitesi.
- Davies, B. (2002) "Becoming Male And Female", *Gender A Sociological Reader*, Stevi Jackson ve Sue Scott (Der.), New York:Routledge.
- Demez, G. (2004). *Tarihsel Süreçte Değişen Erkek İmgesi (İnternet Ortamında Arayışlar)*.Yayınlanmış doktora tezi, Marmara Üniversitesi.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. İstanbul: Babil Yayınları.
- Direk, Z. (2014). Judith Butler: Toplumsal Cinsiyet ve Bedenin Maddeleşmesi. *Cinsiyetli Olmak, Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar*, (Derleyen: Zeynep Direk), (4. Baskı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- Dökmen, Z. Y. (2004). *Toplumsal Cinsiyet. Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Goldberg, H.(1994). *Erkek Olmanın Tehlikeleri*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Gümüšoğlu, F. (2013) 2003-2013 Yılları Arasında Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet. 15.08.2016, http://www.sosyolojikongresi.org/ekitap/cilt_2.pdf
- Hearn, J. (1996). “Is Masculinity Dead? A Critique of the Concepts of Masculinity/Masculinities.” Ed, Ghail,M. M. A. *Understanding Masculinities* Ed. Open University Press: Buckingham.
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metis Yayınları
- Kırçelli, S. (2011). *Yeni İletişim Teknolojileri, Sanal Kamusalıklar ve Toplumsal Cinsiyet: Facebook’ ta genç Kadınların Kimlik İnşa Süreçleri*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kibby, M. (2001) “Women and Sex Entertainment on the İnternet: Discourses of Gender and Power”, 19.12.2016, <http://www.arts.uwa.edu.au/MotsPluriels/MP1901mk.html>
- Kimmel, M. (1987). *Changing Man: New Directions in Research on Men and Masculinity* Ed. Kimmel M. Newbury Park, London and New Delhi: Sage.
- Kimmel, M. (1993) “Invisible Masculinity”, *Society*, Vol:30, No:6.
- Kundakçı, F.S. (2007). *İktidar, ataerkillik ve erkeklik: Ankara örneğinde erkek akademisyenler üzerine bir çalışma*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi.
- Lee, J. W. (Ed). 2005. *Gender Roles*. New York: Nova Science Publishers
- Maral, E. (2004) “İktidar, Erkeklik ve Teknoloji”, *Toplum ve Bilim*, sayı: 101,127-144
- Marshall, B. L. (2000). *Configuring Gender: Explorations in Theory and Politics*. Canada: Canadian Copyright Licensing Agency (CANCOPY).
- Mosesdottir, L. (2011), “Gender (In)equalities in the Knowledge Society”, *Gender, Work and Organization*, Cilt 18, No. 1.
- Navaro, L. (2006). *İki Boy Ufak Pabuç – Sağlıklı Depresif Tepkiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Onur, B. (1997). *Gelişim psikolojisi: yetişkinlik, yaşlılık, ölüm* (4. Baskı). Ankara: İmge.
- Onur H, Koyuncu B. (2004). "Hegemonik" Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalizasyon Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim*, 101,31-50
- Öztimur, N. (2007). "Feminist Teoride Pierre Bourdieu Tartışmaları", G. Çeğin, vd. (ed.) *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde, İstnabul: İletişim.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Savran, A.G. (2004) *Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin*, İstanbul:Kanat Yayınları.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal cinsiyet eşitliğine erkeklerin katılımı*. Uzmanlık tezi, T.C Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler*. İstanbul:Ayrıntı Yayınları
- Selek, P. (2013). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak*. İstanbul:İletişim Yayınları.
- Schinkel, W. (2003). "Pierre Bourdieu's Political Turn", *Theory, Culture and Society*, vol. 20 (6), s. 69-93.
- SOGEP (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi (ETÇEP) Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Duyarlı Okul Standartları Kılavuzu.
- Tekelioğlu, T. (2012). *50'sinde Erkek*. İstanbul, Turkuvaz Kitap.
- T.C. Başbakanlık Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013), 2008, Ankara. 14.08.2016, <http://kadininstatusu.aile.gov.tr/data/54296c50369dc32358ee2c4f/Ulusal%20Eylem%20Plan%C4%B1n%C4%B1%20g%C3%B6rmek%20i%C3%A7in%20t%C4%B1klay%C4%B1n%C4%B1z.pdf>
- Trammell, K.D., Tarkowski, A., Hofmoki, J., Sapp, A.M. (2006). "Examining Polish Bloggers Through Content Analysis", *Journal of Computer Mediated Communication*, 11. ss. 702-722.
- Tuğ, B. (2016). Tarih ve Toplumsal Cinsiyet. *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. (1. Baskı) içinde (33-49). Ankara: Dipnot Yayınları.
- TÜİK, (2015). 20.08.2016, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21519>

- Türk, H.B. (2008). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkan Olarak Pierre Bourdieu, *Toplum ve Bilim*, sayı:112, 119-147.
- Türker, Y. (2004). Erk İle Erkek, *Toplum ve Bilim*, sayı:101, 8-11.
- United Nations (UN). (2008). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. 13.07.2016, http://acrath.org.au/wp-content/uploads/2011/02/Women_2000_and_Beyond-The_Role_of_Men_and_Boys_in_Achieving_Gender_Equality_Dec2008.pdf
- UN. (2009). Important Concepts Underlying Gender Mainstreaming. 14.08.2016, <http://www.un.org/womenwatch/osagi/pdf/factsheet2.pdf>
- Underwood, Mick. (2002) “Kamusal Alan Olarak İnternet”, *Cogito*, Sayı:1, s:120-142.
- Uluşen, M. (2010), *Sağlık Çalışanlarının ve Toplumun Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ile İlgili Duyarlılığı*. Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi SBE.
- Uzunoğlu, S. (2016). Aktivizm Ruhunu Yeni Medyada Aramamalı, *KAOS/GL*, Mart-Nisan, 30-31.
- Yıldız, Bekir. (1980). *Halkalı Köle* İstanbul: Yazko Yayınları.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. (H. Osmanoglu, Çev.) Ankara: Dipnot Yayınları. Orijinal çalışma basım tarihi 1997.)

EKLER

Ek 1 Kadın Paylaşımları

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
9 Mart 2015, 00:15 ·

inadına mini etek giycez

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
8 Mart 2015, 23:29 ·

velev ki kezbanız

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
8 Mart 2015, 23:52 ·

erk*klığı yıkip yerine brokoli ekicez

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
7 Mart 2015, 23:57 ·

orgazm hakkıdır frijit babandır

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
8 Mart 2015, 22:39 ·

erkeğin kalbine giden yola sıçarım

ERKEK Erkek Muhabbeti
muhabbeti
8 Mart 2015, 16:22 ·

rejim yapma rejim yık

Ek 2 LGBT, Queer Paylaşımları

Erkek Muhabbeti

23 Nisan 2014, 12:33

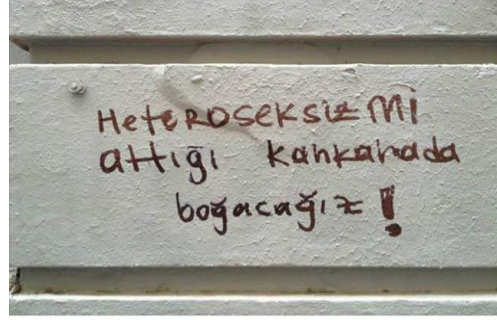
orospufobik devlet yıkacağız elbet

Erkek Muhabbeti

23 Nisan 2014, 12:32

titre heteroseksizm

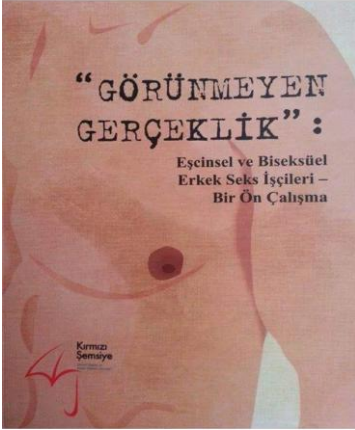
16

Erkek Muhabbeti

25 Şubat 2014, 00:54

eşcinsel ve biseksüel erkek seks işçileri

1 Paylaşım

Erkek Muhabbeti

20 Şubat 2014, 15:30

Erkekliği Kutsanmayan Trans Erkekler

Bianet :: Erkekliği Kutsanmayan Trans...

Trans erkek dendiğinde "Na...
bianet.org

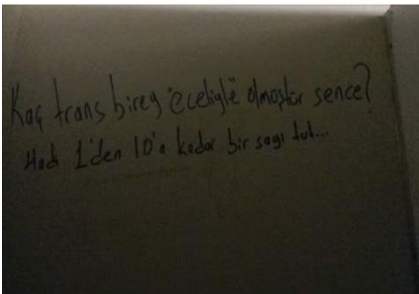
6

Erkek Muhabbeti

8 Ocak 2015, 00:15

kaç trans birey eceliyle ölmüştür

78

12 Paylaşım

Ek 3 Erkek Paylaşımları

ERKEK muhabbeti **Erkek Muhabbeti** 4 Eylül 2014, 21:07

kadınlar köy kahvesini bastı erkekleri götürdü

Adliyede de... foto muhabir... rıklar bu poz... ten kendini... (Foto: HA)

ERKEK NÜSHASI

Adolu ve Eke... şehli, Doku Ana... mak üzere... almıştır.

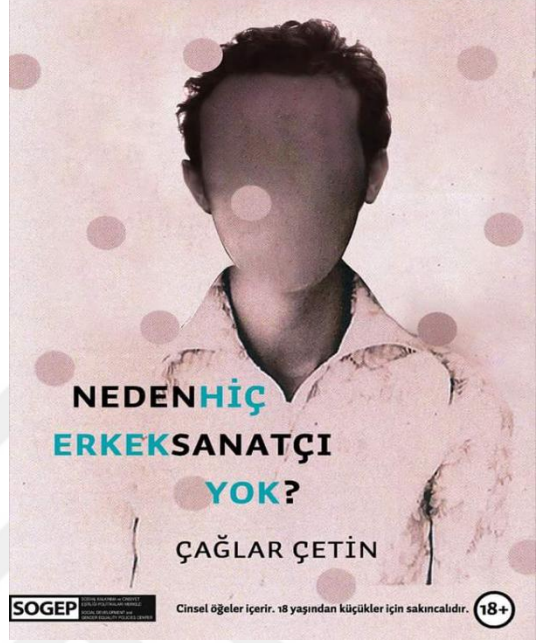
Köy kadınları, kahveyi basıp dansöz oynatan kocalarını götürdüler

DURSUNBEY, (HA) — Sarı-
mustafalar köyü kadınları, dansöz
oynatan kocalarını, köy kahvesini
taş ve sopalarla basarak evlerine
götürmüşlerdir.

Olay bir çocuğun annesine koşu-
rak, "Anne erkekler kahvede ka-
dın oynatıyorlar, aralarında ba-
bam da var.." diye bağırmasıyla
patlak vermiştir.

BİTLİS, (HA) —
ile Tatvan'a gitme-
AP İl Başkanı Se-
Panor dağı civarın-
gündükları habeyi ab-
Karayolları kar-
arkadaşlarını kusa-
devam etmekteydi-
Diğer taraftan
mekte olan 49 AL-
kara saplanmıştı-
şoför ve dört volca-
kurtarılmışlardır.

Uzun yıllardan
görülmemiştir. Bize

**NEDEN HİÇ
ERKEKSANATÇI
YOK?**

ÇAĞLAR ÇETİN

SOGEP Cinsel öğeler içerir. 18 yaşından küçükler için sakıncalıdır. 18+

ERKEK muhabbeti **Erkek Muhabbeti** 8 Mayıs 2014, 16:35

kadın kanı üzerinden espri yapma

Kadın kanı
üzerinden espri yapma

ERKEK muhabbeti **Erkek Muhabbeti** 18 Nisan 2014, 11:21

şimdi anladık mı o metrobüsteki kadının neden yanına erkek oturmasını istemiyorum dediğini

Bacaklarını Topla Kampanyası Başladı

Bacaklarını Topla Kampanya...
youtube.com

Erkek Muhabbeti

15 Nisan 2014, 12:18 · 🌐

'Erkeklik' tabusuna kadın balyozu

'Erkeklik' tabusuna kadın balyozu

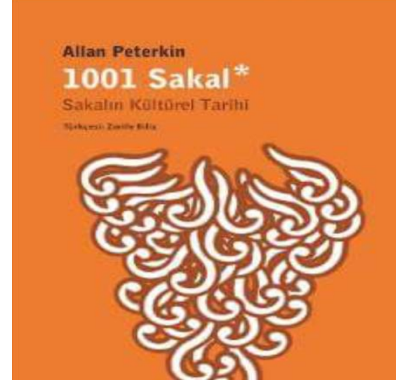
'Erkeklik' tabusuna kadın bal...
blog.radikal.com.tr

Erkek Muhabbeti

17 Ocak 2015, 14:28 · 🌐

fallik bir unsur olarak sakalın kerameti
<http://www.edebiyathaber.net/fallik-bir-unsur-olarak-sakalin-kerameti-ismail-gezgin/>

Erkek Muhabbeti

9 Mart 2014, 01:48 · 🌐

çok erilsin keşke ölsen

Erkek Muhabbeti

6 Mart 2014, 23:19 · 🌐

her başarısız kadının önünde bir erkek vardır

ERKEK muhabbeti
Erkek Muhabbeti
26 Şubat 2014, 03:08 · 🌐

hep erkekler çalıyo

ERKEK muhabbeti
Erkek Muhabbeti
10 Şubat 2014, 13:47 · 🌐

Parası olmayanın babalık hakkı yok mu

Parayla babalık-Sabah

Emekli öğretmen Üney, gerekli parayı yatıramadı...
sabah.com.tr

ERKEK muhabbeti
Erkek Muhabbeti
26 Şubat 2014, 22:25 · 🌐

erkekler de yanar

Erkekler De Yanar (Nazan Öncel)

Sokak Kızı (1996) - AVRUPA MÜZİK YAPIM

youtube.com

ERKEK muhabbeti
Erkek Muhabbeti
27 Ekim 2013, 22:36 · 🌐

Erkek olmanın dayanılmaz ağırlığı

<http://www.kulturmafyasi.com/2012/01/31/erk-olmanın-dayanılmaz-agirligi/>

Çevirisine Bak

Deniz CELLOĞLU Mustafa Barış KOÇKAR Esme MADRA Emin OLGAC Gökrem ŞANIKAN